

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

SAULĖ VARNELYTĖ
II kurso studentė

**LIETUVOS VAIDMUO NATO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĖ: PRAKTIKŲ
ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: prof. dr. Dovilė Jakniūnaitė

Vilnius, 2024

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Lietuvos vaidmuo NATO sprendimų priėmimo procese: praktikų analizė“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Saulė Varnelytė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Varnelytė S. Lietuvos vaidmuo NATO sprendimų priėmimo procese: praktikų analizė: Politikos mokslų specialybė, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė D. Jakniūnaitė. – V., 2024. – 53 p.

Reikšminiai žodžiai: gynybos politika, nacionalinis saugumas, NATO, NATO viršūnių susitikimas, sprendimų priėmimas, Rusijos grėsmė, praktikų analizė, kokybinis tyrimas, atvejo analizė.

Šiame darbe nagrinėjamas Lietuvos vaidmuo NATO sprendimų priėmimo procese. Lietuvos saugumo ir gynybos politikos daugiašalio bendradarbiavimo formate įgyvendinimas analizuojamas remiantis praktikų teorija išskiriant tris pagrindinius pjūvius – kompetencijos deklaravimas, kompetencijos (ne)priėmimas ir pasinaudojimas įtaka. Pagal analizę pateiktos pagrindinės išvados, kokie yra esminiai Lietuvos gynybos politikos įgyvendinimo NATO aspektai, kaip Lietuvos saugumo ir gynybos politiką formuojantys veikėjai suvokia savo rolę formuojant Lietuvos saugumo interesus NATO, taip pat pateiktos rekomendacijos galimiems tolimesniems šio lauko tyrimams.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Teorinis pagrindas.....	11
2. Tyrimo metodologija ir respondentų atranka.....	14
2.1. Tyrimo metodologija.....	14
2.2. Respondentų atranka.....	17
3. Lietuvos saugumo ir gynybos politikos formavimas.....	18
4. NATO dokumentai.....	22
4.1. 2010 m. ir 2022 m. NATO strateginės koncepcijos.....	23
4.2. NATO viršūnių susitikimų komunikatai.....	25
4.2.1. 2016 m. NATO viršūnių susitikimo Varšuvoje komunikatas.....	25
4.2.2. 2022 m. NATO viršūnių susitikimo Madride komunikatas.....	26
5. Lietuvos atvejo analizė.....	27
5.1. Lietuvos kompetencijos deklaravimas.....	27
5.2. Lietuvos kompetencijos (ne)priėmimas.....	31
5.3. Lietuvos pasinaudojimas įtaka.....	37
Išvados.....	44
Literatūros sąrašas.....	47
Priedas Nr. 1.....	51
Summary.....	52

Įvadas

Temos aktualumas. Lietuvos narystė NATO aljanse yra vienas svarbiausių politinių sprendimų atkurtos valstybės istorijoje – tai yra galimybė daugiašaliame formate įsitraukti formuojant gynybos politikos darbotvarkę ir kartu su sąjungininkėmis siekti praktinio sprendimų įgyvendinimo. To svarbą įrėmina trys lūžiniai momentai Europos saugumo kontekste 2008 m., 2014 m. ir 2022 m., ir juos vienijantis faktorius – Rusija, pradėjusi neišprovokuotą karą prieš kaimynines šalis, pažeidusi tarptautinės teisės normas, bandanti neteisėtai pakeisti suverenių valstybių tarptautines pripažintas sienas. Nors atkūrus nepriklausomybę Lietuvos tarpvalstybiniai santykiai su Rusija nepažengė toliau įprastų, pavyzdžiui, prekybos ar energetikos, klausimų, vienu aspektu pastaroji valstybė palaikė nuolatinį, didesnę ar mažesnę, dėmesį – karinį spaudimą. Nuo karinių pratybų Rusijos Vakarų karinėje apygardoje ir karinių pajėgumų telkimo Kaliningrado srityje iki Kremliaus atstovų pareiškimų dėl nepasitenkinimo Lietuvoje didėjančiu NATO sąjungininkių kontingentu, Rusijos veiksmai tapo vienu iš įtampų tarp jos ir NATO narių skatinančių faktorių.

Karinės grėsmės ir saugumo dinamika regione neabejotinai turi įtakos tam, kaip individualios valstybės vysto savo politiką. Vertinant grėsmes Lietuvai į tai galima žiūrėti dviem lygmenimis. Nacionaliniu lygiu 2014 m. Rusijos įvykdyta Krymo aneksija ir kariniai veiksmai rytų Ukrainoje Lietuvai pagrįstai galima vadinti pavojaus signalu. Nuo to laiko Lietuvos saugumo ir gynybos politikos įgyvendinimas pasikeitė kardinaliai. Krašto apsaugos sistema (toliau – KAS) padarė itin didelę pažangą didinant savo institucijų atsparumą bei pasirengimą konvencinėms ir hibridinėms grėsmėms. KAS, kuri turėjo progresyviai mažėjantį gynybos išlaidoms skirtą biudžetą ir operaciniais pajėgumais grįstą kariuomenę, ėmė stiprinti savo pozicijas: gražinta šauktinių tarnyba, ženkliai didinamas gynybos biudžetas, kuris buvo pagrindas paspartinti Lietuvos kariuomenės (toliau – LK) modernizacijos projektus. Tai buvo didžiausi žingsniai rodantys Lietuvos indėlį vykdant NATO įsipareigojimus. Kitas aspektas yra tarptautinis lygmuo. Nors Lietuva ir kitos rytinio NATO flango valstybės Vakarų partnerėms apie egzistencinę Rusijos grėsmę transatlantiniam saugumui kalbėjo dar seniau, 2014 m. Rusijos kariniai veiksmai prieš Ukrainą privertė suklusti Vakarų bendruomenę. Rytinio flango valstybės, tarp jų ir Lietuva, atsідūrė pažeidžiamoje pozicijoje dėl geografinio artumo su Rusija, o pats karinės agresijos aktas buvo antrasis per 6 m., kai prieš kitą valstybę buvo panaudota karinė jėga imperialistiniams užmojams įgyvendinti, tuo pačiu pažeidžiant jau nusistovėjusią Europos saugumo struktūrą¹. Vienas pagrindinių Lietuvos tarptautinės darbotvarkės klausimų saugumo ir gynybos politikos srityje buvo ir yra NATO kolektyvinių įsipareigojimų vykdymas. Nuolat pabrėžiant Rusijos karinės grėsmės klausimą ir rytinio flango apginamumo aspektą Lietuva bando įsitvirtinti NATO kaip šalis, kuri sprendimų formavimo ir priėmimo procese akcentuoja rytinio NATO flango

¹ Mariusz Fryc, „From Wales to Warsaw and Beyond: NATO's Strategic Adaptation to the Russian Resurgence on Europe's Eastern Flank“ *Connections*, 4 (2016), 47, <https://www.jstor.org/stable/26326459>.

apginamumo klausimą ir konkretaus Rusijos atgrasymo stiprinimą. Be kita ko, tai yra ne tik sąjungininkių valstybių dinamikos klausimas, bet tuo pačiu galimybė gynybos politikos formuotojams, sprendimų priėmėjams siekti konkrečių rezultatų ir užtikrinti tinkamą Lietuvos interesų tarptautiniame formate įgyvendinimą.

Darbo problema. Nagrinėjant gynybos politiką analizuojančių autorių literatūrą atkreiptas dėmesys į tai, kaip dažnai po 2014 m. yra išskiriama NATO aljanso ir Lietuvos bei kitų Baltijos šalių sąveika bei kolektyvinio saugumo įsipareigojimų vykdymas. Kaip jau minėta, tų metų įvykiai buvo sukrėtimas Vakarų valstybių saugumo bendruomenei – tai atsispindi ir nuo 2014 m. vykusių NATO viršūnių susitikimų komunikatuose. Nagrinėjant jų turinį pastebėta, kad be visų transnacionalinių grėsmių ir nevalstybinių veikėjų keliamų saugumo problemų ėmė ryškėti rytiniam NATO flangui stiprinti priimami sprendimai. Jeigu ankstesniuose dokumentuose įvairiomis formomis buvo pažymima, kad su Rusija yra palaikomas dialogas bendromis abi puses siejančiomis temomis, po pastarosios pradėtų karinių veiksmų Ukrainoje komunikatuose pozicija keičiasi. Būtent šis pokytis pastūmėjo vystyti tolimesnę šio baigiamojo darbo idėją. Sprendimų formavimas ir jų priėmimas yra sudėtingas procesas, o tarptautinėse organizacijose, nors ir veikiančiose dėl bendro tikslo, valstybių narių interesai turi savybę išsiskirti. Nemažai lietuvių autorių šioje srityje atliktų tyrimų fokusuojasi į tai, kaip mažosios valstybės NATO siekia daryti įtaką priimamiems sprendimams – teigiama, kad narystė aljanso joms yra įrankis ir galimybė užsitikrinti tokią politiką, kuri atitiktų jų nacionalinio saugumo interesus². Nors Lietuva nuo 2014 m. sparčiai vykdo modernios, vakarietiškos ginkluotės įsigijimus stiprindama savo gynybinę galią bei pajėgumų su sąjungininkais suderinamumą, o NATO skiria dėmesį atgrasymui ir gynybai rytiniame flange sustiprinti, Rusija šį pokytį ėmė vertinti kaip regiono militarizavimą. Visgi tai yra suprantama kaip šios valstybės vartojamos retorikos pasirinkimas aljanso politikos klausimais, nes viršūnių susitikimų deklaracijose yra nuolatos pabrėžiama, kad vystomi pajėgumai nėra nukreipti į Rusijos puolimą, o pati NATO investuoja į Lietuvos ir kitų regiono valstybių saugumą. Su kiekviena deklaracija nuo 2014 m. priimami gynybai ir atgrasymui skirti strateginiai sprendimai, atitinkantys nacionalinius Lietuvos interesus³ - tai rodo, kad tęsiama valstybės veikla sprendimų formavimo procese yra veiksminga. Nors neretai tarptautinėje arenoje Lietuvos, kaip ir kitų regiono valstybių, griežti užsienio ir saugumo politiką formuojančių politikos veikėjų pasisakymai agresorės atžvilgiu būdavo kritikuojami ir neišgiršti, tai simbolizavo vertybinę Lietuvos politiką, o tarp ekspertų buvo suprantami kaip tam tikra ekspertizė⁴. Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje Lietuva laikosi vertybinės pozicijos priešišku valstybių atžvilgiu, o

² Vaidotas Urbelis, „The Relevance and Influence of Small States in NATO and the EU Common Foreign and Security Policy“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2015*, sud. Gediminas Vitkus (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015), 61-78.

³ NATO, „NATO summits“, NATO, žiūrėta 2023 m. spalio 15 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm.

⁴ Maili Vilson, „The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: a Case of Europeanization?“ *New Perspectives*, 2 (2015), 52, <https://www.jstor.org/stable/26470109>.

taip pat aktyviai veikia NATO siekdama užsitikrinti atgrasymui ir gynybai reikalingas garantijas, yra prieinama prie šio darbo klausimo: **kaip įgyvendinama Lietuvos saugumo ir gynybos politika daugiašalio bendradarbiavimo formate?**

Šio baigiamojo magistro **darbo tikslas** yra atskleisti, kaip Lietuvos saugumo ir gynybos politiką formuojantys veikėjai suvokia savo rolę formuojant Lietuvos saugumo interesus NATO. Tikslui įgyvendinti sudaryti šie **uždaviniai**:

1. Atlikti nagrinėjamos srities literatūros bei tyrimų apžvalgą.
2. Pristatyti pasirinktą teorinę prieigą.
3. Sudaryti ir aprašyti tyrimo metodologiją.
4. Apžvelgti, kaip formuojama Lietuvos saugumo ir gynybos politika.
5. Pristatyti šiam darbui svarbiausių NATO dokumentų apžvalgą.
6. Atlikti giluminius, pusiau struktūruotus, ekspertinius interviu su respondentais.
7. Atlikti Lietuvos atvejo analizę.

Baigiamojo magistro darbo tyrimo objektu yra pasirinkta nagrinėti procesų eiga iki tų NATO viršūnių susitikimų, kuriuose buvo priimti ir patvirtintuose komunikatuose įtvirtinti sprendimai, liečiantys rytiniame NATO aljanso flange esančias valstybes, ir tiesiogiai prisidedantys prie Lietuvos gynybos ir saugumo politikos, atitinkančios nacionalinius interesus, įgyvendinimo. Tolimesniame tyrime atlikta analizė procesų, vedusių iki 2016 m. Varšuvos ir 2022 m. Madrido NATO viršūnių susitikimų, kadangi dėl nuo 2014 m. pakitusios geopolitinės ir saugumo situacijos regione juose buvo priimti vieni svarbiausių prie Lietuvos gynybinės galios bei atgrasymo prisidėję sprendimai. Atitinkamai pagal nagrinėti pasirinktus laikotarpius aljanso viršūnių susitikimuose buvo priimti sprendimai dislokuoti NATO Priešakinių pajėgų bataliono kovines grupes (toliau – eFP)⁵ ir užtikrinta galimybė sustiprinti atgrasymą bei gynybinius pajėgumus rytiniame flange priskiriant brigados dydžio vieneta⁶.

Literatūros apžvalga. Analizuojant straipsnius ir knygas Lietuvos gynybos politikos tematika buvo atkreipiamas dėmesys ne tik į bendrą turinį, bet ir tai, kokias temas autoriai renkasi nagrinėti, kokius klausimus kelia ir kokias prieigas naudoja keliamiems darbo klausimams atsakyti. Nagrinėjant literatūrą pastebima, kad nemažą dalį jos galima suskirstyti į grupes pagal tematiką: tarptautinis bendradarbiavimas, hibridinės grėsmės, pilietinis pasipriešinimas, kariuomenės transformacija. Po 2014 m. Rusijos pradėtos karinės agresijos prieš Ukrainą nemaža dalis tyrimų buvo nukreipti į Lietuvos vystomą saugumo ir gynybos politiką kaip atsaką į geopolitinius pokyčius regione. Todėl nėra neįprasta, kad nors tyrimų temos yra skirtingos, daugumos jų analizės yra atliekamos remiantis

⁵ NATO, „Warsaw Summit Communiqué“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 7 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

⁶ NATO, „Madrid Summit Declaration“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 7 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.

gynybos politikai nagrinėti gan įprastomis priemonėmis, pavyzdžiui, mažųjų valstybių ar realizmo teorijomis. Tokio tipo literatūra ir strateginių Lietuvos dokumentų bei teisės aktų pakeitimai⁷ indikuoja, kad laikotarpis nuo 2014 m. buvo kertinis lūžio taškas. Tuomet priimti sprendimai iš esmės pakeitė tolimesnį Lietuvos vystomos gynybos politikos ir prisiimamų kolektyvinės gynybos įsipareigojimų vykdymą.

Visgi viena iš temų, kuri lietuviškoje literatūroje nėra išnagrinėta taip nuodugniai, yra sprendimų priėmimas ir Lietuvos veikimas NATO aljanse. Nors atskiruose darbuose ši tema yra paliečiama, nemaža dalis jų priima gana sisteminių žiūros kampą ir nagrinėja Lietuvos, kaip mažosios valstybės, elgseną tarptautinėje erdvėje, siekiant pagerinti savo nacionalinius interesus⁸, arba tai, kaip siekta išlaikyti partnerių dėmesį regionui vykdant kolektyvinės gynybos įsipareigojimus⁹. Nors Lietuva po 2014 m. itin aktyviai ėmė advokatauti savo ir kitų rytinio NATO flango šalių interesams, kurie neretai konkrečią formą įgaudavo aljanso viršūnių susitikimo metu, literatūroje nepastebėta, kad tai būtų pasirinkta kaip tyrimų objektas. Vertinant iš praktinės perspektyvos nemaža dalis NATO viršūnių susitikimuose priimtų sprendimų nuo 2014 m. yra liečiantys būtent Lietuvos saugumą regiono kontekste. Šiuo atveju yra svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kaip NATO narės organizuoja sprendimų priėmimo procesą, siekiant suprasti to logiką. Nors dauguma literatūros, analizuojančios aljanso sprendimų priėmimo procesą, yra pakankamai techninė, t.y., politikos analizės pobūdžio, ji leidžia suprasti esminius sprendimų priėmimo principus. NATO veikimo pagrindas – konsensuso principu priimami sprendimai, nesiimant balsavimo procedūros, iki kurių užtvirtinimo yra vykdomos valstybių narių tarpusavio konsultacijos kol yra pasiekiamas visiems priimtinas siūlymas, nereikalaujantis fundamentalaus teksto peržiūrėjimo¹⁰. Konsensuso sutarimas yra visuotinai priimtina praktika, kuria sąjungininkės vadovaujasi jau 75 m., ir veikia nuo darbo grupių ir komitetų lygmens iki Šiaurės Atlanto tarybos. Autorė Hanna Ojanen straipsnyje „The EU and NATO: Two Competing Models for a Common Defence Policy“ atkreipia dėmesį, kad NATO yra tarpvalstybinė organizacija, veikianti išskirtinai vienoje – gynybos ir saugumo – srityje ir sprendimus priimanti nesiremiant „virš narių“ esančiu valdančiuoju organu, atvirkščiai negu Europos Sąjungos rėmuose vystoma Bendros saugumo ir gynybos politika, veikianti viršnacionaliniu principu¹¹. Visgi stebint pastarųjų dešimtmečių NATO plėtrą, saugumo ir gynybos ekspertai vis dažniau kelia klausimus dėl NATO

⁷ Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. XIII-202 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2017, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/nqHOpwPZzd>.

⁸ Urbelis, *The Relevance and Influence*, 62.

⁹ Karolis Aleksa, „Lietuvos gynybos ir saugumo politika“, kn. *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*, sud. Dovilė Jakniūnaitė, (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015), 409-440.

¹⁰ NATO, „Consensus decision-making at NATO“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49178.htm.

¹¹ Hanna Ojanen, „The EU and Nato: Two Competing Models for a Common Defence Policy“, *Journal of Common Market Studies*, 44 (2006), <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2006.00614.x>.

sprendimų priėmimo proceso ir vis dažniau išreiškia kritiką konsensuso modeliui. To pagrindinis argumentas – per ilgai užsitęsiantis procesas siekiant bendro sutarimo tarp visų valstybių narių, kadangi nemaža dalis jų į aljansą atsineša savo nacionalinės politikos problemų¹². Pavyzdžiui, viename iš Atlantic Council straipsnių apie praėjusiais metais vykusį Vilniaus viršūnių susitikimą teigiama, kad jo metu netruko įtampos dėl įtempto ir stringančio sprendimų priėmimo saugumo garantijų Ukrainai atžvilgiu bei klausimu dėl NATO ofiso Japonijoje atidarymo. Dėl tuomet strigusios Švedijos narystės aljanse ratifikavimo autorė kelia jau minėtus plėtros ir sprendimų priėmimo modelio pokyčio klausimus teigiant, kad praktika su laiku turi keistis ir prisitaikyti prie organizaciją supančių pokyčių. Nors įvardijama, kad yra operuojama ir tyliąja procedūra, kai sprendimai, kuriems nėra vieningo sutarimo (o teisingiau prieštaravimo), yra priimami, jeigu jiems nėra išreiškiamas prieštaravimas, yra pabrėžiama, kad tokiu atveju, jeigu NATO įvestų daugiau alternatyvų sprendimams priimti, tai neleistų (ir neleidžia) sustoti visam mechanizmui, visgi nepateikiama argumentų, kad tai turėtų pakeisti konsensuso modelį. Bet kokios kitos priimtose opcijos, autorės teigimu, turėtų būti taikomos nepasisekus tylos procedūrai kaip prevencija, jog šalis, kuri prieštarauja sprendimui, neįgautų per daug laisvės blokuoti viso proceso ir imtųsi derybų prieš jo finalizavimą¹³.

Vertinant atliktus tyrimus nemaža dalis jų kelia tiek teorinius klausimus ir juos iliustruoja Lietuvos atvejo analize NATO kontekste, tiek apžvelgia tarptautinės sistemos kintamuosius, kurie daro įtaką formuojant Lietuvos tarptautinės darbotvarkės tikslus. Visgi analizuojant tokių darbų struktūrą matoma, kad gynybos ir saugumo politiką aptariančiuose darbuose retai nagrinėjama formuojamų praktikų perspektyva ir individo lygmuo, kuriame yra formuojamas pats procesas, leidžiantis paaiškinti galutinę baigtį. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad priimami sprendimai ir to procesas NATO kontekste yra analizuojami pačiu aukščiausiu – valstybiniu – lygmeniu, todėl tolimesniame tyrime nagrinėjamas Lietuvos gynybos politiką NATO formuojančių veikėjų vaidmuo formuojamose praktikose būtų papildoma pridėtinė vertė praplečiant šį tyrimo lauką nagrinėjant Lietuvos saugumo ir gynybos politikai aktualų atvejį ir atskleidžiant individų lygmens dinamiką.

Darbo metodologija. Šiame baigiamajame magistro darbe naudojamas vieno atvejo studijos metodas. Ši kokybinė tyrimo prieiga pasitelkiama atliekant išskirtinio atvejo analizę, o pasirinktas tyrimo metodas reikalauja giluminės, išsamios analizės¹⁴. Atlikti vieno atvejo studiją buvo pasirinkta atsižvelgiant į šio darbo tyrimo klausimą ir tikslą, kadangi yra nagrinėjamas išskirtinis atvejis pakitusios saugumo aplinkos kontekste. Šio metodo pasirinkimas pagrinde priklauso nuo to, koks yra tyrimo klausimas, jeigu nagrinėjant tam tikrą situaciją tyrimas vystomas klausiant „kaip“ arba „kodėl“

¹² Loren G. Traugutt, „Is Consensus Still Necessary within NATO?“, NATO Defence College, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d. <http://www.jstor.com/stable/resrep10296>.

¹³ Ira Straus, „As NATO grows, it needs new ways to expedite its decisions“, Atlantic Council, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/as-nato-grows-it-needs-new-ways-to-expedite-its-decisions/>.

¹⁴ Arya Priya, „Case Study Methodology of Qualitative Research: Key Attributes and Navigating the Conundrums in its Application“, *Sociological Bulletin*, 70 (2021), 95, <https://doi.org/10.1177/0038022920970318>.

klausimų, tai reikalauja gilios, aiškinamosios analizės¹⁵. Kadangi kokybiniais tyrimais yra siekiama detalios proceso analizės, šiame tyrime buvo atlikti ekspertiniai, pusiau struktūruoti, giluminiai interviu. Atliekant kokybinį tyrimą yra siekiama atskleisti tyrimo objektą kontekste, kuriame jis egzistuoja, todėl itin svarbu yra empiriniai duomenys. Būtent interviu, kaip duomenų rinkimo metodu, naudojamosi tada, kai yra poreikis gauti tokius duomenis, kurie būtų atviri, išsamūs ir atspindėtų respondento perspektyvą tyrimo klausimo atžvilgiu¹⁶. Atlikti interviu buvo ekspertinio tipo, kadangi darbo tema ir sritis yra pakankamai siaura, orientuojamasi į analizę proceso, kuriame svarbu suprasti į jo įgyvendinimą įsitraukusių asmenų perspektyvą – taip gauti tikslingi, bet pakankamai platūs duomenys analizei atlikti.

Darbo struktūra. Baigiamasis magistro darbas yra suskirstytas į tris pagrindines dalis. Pirmojoje yra pristatoma įvadinė dalis, kurią sudaro temos aktualumas, literatūros apžvalga, darbo problema, tikslas, tyrimo objektas ir uždaviniai. Analizuojama darbe naudojama teorinė prieiga, aprašoma tyrimo metodologija bei pateikiama tokio tyrimo metodo pasirinkimo argumentacija. Taip pat pristatoma, kaip yra formuojama Lietuvos saugumo politika, apžvelgiami šiam darbui aktualūs NATO dokumentai. Antrojoje dalyje yra atliekama Lietuvos atvejo analizė siekiant išnagrinėti, kaip yra įgyvendinami Lietuvos saugumo interesai NATO pagal sudarytą tyrimo rėmą. Ši dalis taip pat apima duomenų analizę ir interpretavimą. Trečioje baigiamojo magistro darbo dalyje yra pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos.

1. Teorinis pagrindas.

Šiame baigiamajame magistro darbe, kaip teoriniu pagrindu, remiamasi praktikų teorija. Toliau šiame skyriuje pristatomas pasirinktas teorinis laukas, esminiai šios prieigos bruožai ir pjūviai, kaip šios teorijos idėjos susijusios su darbo tyrimu ir tai, kokia struktūra pasirinkta tolimesnei analizei atlikti.

Nagrinėjant teorinę literatūrą ir pasirinkto teorinio lauko diskusijas pastebima, kad dauguma autorių sutaria, jog praktika yra tai, kaip veikėjai, išreiškia save išoriniam pasauliui, t. y., kaip save pozicionuoja per veiklą, kurią vykdo¹⁷. Dauguma šią teoriją nagrinėjančių analitikų taip pat pabrėžia, kad praktikų teorija gali būti įvardyta kaip nuo „plačios“ iki „siauros“ apimties einantis analizės būdas, nes pagrindinis atspirties taškas yra individo – veikėjo - elgsenos motyvai ir tik vėliau tai leidžia interpretuoti valstybės vykdomas praktikas. Jeremie Cornut yra vienas autorių, kuris itin struktūruotai apibūdina praktikų teorijos panaudojimą, jos kertinius pjūvius. Jis pabrėžia, kad tarptautinius santykius ir valstybių veiklą tarptautinėje arenoje reikėtų analizuoti būtent per praktikas,

¹⁵ Robert K. Yin, *Case Study: Research Design and Methods* (California: SAGE Publications, 2009), 22.

¹⁶ Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 15.

¹⁷ Vincent Pouliot, „The Logic of Practicality A Theory of Practice of Security Communities“ *International Organization*, 62, (2008), 266, <https://www.jstor.org/stable/40071867>.

kadangi procesai, vykstantys tarptautinėje politikoje, yra individualių arba kolektyvinių praktikų visuma, kurianti specifines baigtis¹⁸. Tuo pačiu vienas iš pagrindinių šios teorinės prieigos autorių Vincent Pouliot pateikia įžvalgą, kad tai nėra vientisa ar vieninga teorija, todėl jos negalima nagrinėti tik iš vienos perspektyvos. Yra pabrėžiama, kad tai, ką praktikos reiškia, reikia nagrinėti per socialinį pasaulį – kaip veikėjas suvokia save aplinkoje ar kontekste, kuriame jis veikia – todėl tai yra pakankamai deskriptyvi ir empiriška prieiga¹⁹. Čia būtų galima daryti prielaidą ir referuoti į jau anksčiau aptartos konstruktyvizmo teorijos pamatus, kad individas, šiuo atveju valstybės veikėjas, veikia tam tikrame kontekste su esamomis žiniomis ir tai jau galėtų daryti įtaką jo formuojamoms praktikoms, nes veikiant atitinkamoje aplinkoje yra pasitelkiamas socialinis konstruktas galimai nusakantis santykį su kitais išorės veikėjais. Tokiai prielaidai pritariama ir Nina Græger tyrime „European security as practice: EU–NATO communities of practice in the making?“, kuriame autorė akcentuoja, kad individas atsiduria atitinkamame kontekste, todėl svarbiau yra nagrinėti tai, kaip jis jame veikia. Nors yra teigiama, kad praktika gali būti suprantama kaip improvizacija, nes socialinė aplinka nėra statiška ir reikalauja prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, bet jeigu improvizacija neveda prie pasikartojančių veiksmų, tada tai turėtų būti klasifikuojama kaip elgesys, bet ne praktika²⁰. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad praktikų teorija skiriasi nuo kitų gynybos ir saugumo temas padedančių nagrinėti teorijų, kadangi praktikų teorija, priešingai negu jau minėtos saugumo teorijos, analizuojančios konkretų įvykį, nagrinėja kasdienį, rutininį veikimą, kuris pasitarnauja dėliojant pačias praktikas, kaip yra pasiekiamas valstybėms reikalingas rezultatas²¹.

Pereinant prie praktikų teorijos pagrindinių bruožų, literatūroje yra pabrėžiama, kad tai nėra įprasta prieiga, kurioje būtų išskirti tikslūs kintamieji, bet pateikiami analizės pjūviai leidžia konstruoti tyrimo rėmą. Jau minėtame Jeremie Cornut „The practice turn in international relations today“ straipsnyje autorius išskiria pagrindinius praktikų apibūdinimus-konceptus. Pirmasis praktiką įvardija kaip reikšmingą veikimą, išryškinant skirtumą tarp elgesio, veikimo ir praktikos. Tuo pačiu yra pabrėžiama, kad praktikos yra įgalinamos veikėjų elgesio ir jų sąveikos su kitais, o nagrinėjamos praktikos yra tiek individualios, tiek bendros, nes jos, kaip ir minėta, yra socialinių struktūrų objektas. Pati praktika nėra izoliuotas ar unikalus įvykis, kadangi ji turi savybę einant laikui kartotis, bet tai nereiškia, kad ji nekinta – jos priklauso nuo konteksto, kuriame veikia veikėjai²². Antrasis konceptas atkreipia dėmesį į tai, kad praktikos yra generuojamos įpročių, kurie leidžia veikėjui veikti jį supančioje aplinkoje, nes jie nėra sąmoningi, turintys intenciją ir nereikalaujant pastangų – atrodo lyg

¹⁸ Jeremie Cornut, „The Practice Turn in International Relations Theory“, International Studies Association and Oxford University Press, žiūrėta 2024 m. sausio 20 d., <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.113>.

¹⁹ Vincent Pouliot, Jeremie Cornut, „Practice Theory and the Study of Diplomacy: A Research Agenda“ *Cooperation and Conflict*, 50 (2015), 303, <https://www.jstor.org/stable/45084291>.

²⁰ Nina Græger, „European Security as Practice: EU–NATO Communities of Practice in the Making?“, *European Security*, 25 (2016), 481, <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1236021>.

²¹ *Ibid*, 480.

²² Cornut, *The practice turn*, 5.

savaime suprantami. Šiuo atveju autorius tai labiau vaizduoja kaip individo pasirinkimo alternatyvas, pavyzdžiui, kad jis nesiims daryti tų veiksmų, kurie nesusiję su jau priimtinomis normomis ar įsitikinimais, nes veikėjas yra riboto racionalumo ir negali numatyti visų alternatyvų. Nors tokiu atveju vykdomi veiksmai yra paremti jau esamomis žiniomis, sumažinamas netikėtumas ir yra įgalinamas veikimas, visgi tai apriboja individo veikimą, tuo pačiu sukuriama mažiau alternatyvių praktikų, nes yra pakankamai stabilūs kriterijai, formuojantys priimamų sprendimų baigtį²³. Trečiasis konceptas akcentuoja praktikų lauką, kuris yra įvardijamas kaip vaizduojantis realybę – praktikas formuojantys veikėjai yra nuolatinėje sąveikoje su vienas kitu, todėl nuolatos susiduria su vienas kito idėjomis, jas pritaiko savo *modus operandi*. Tuo pačiu yra pabrėžiama, kad tai neturi būti suvokiama kaip specifinės grupės praktikų normos, kadangi šiuo atveju veikėjai nepersiima bendrų normų ir netapatina savęs su viena bendruomene. Atvirkščiai, šis praktikų laukas įvardijamas kaip sudarytas iš skirtingų veikėjų, atstovaujančių savas pozicijas. Tai reiškia, kad neturi bendrų tikslų, o jų interesai yra prieštaraujantys vienas kitam, todėl yra ginami pasitelkiant asimetrinę veikėjų galią tame pačiame praktikų lauke²⁴.

Esamoje mokslinėje literatūroje prie teorinių prielaidų dažnu atveju yra duodami praktiniai pavyzdžiai, kurie iliustruoja, kaip ir kokiais pjūviais gali būti panaudojama praktikų teorija. Diplomacija, tarptautinės organizacijos ar gynybos politika – tai vieni dažniausiai pateikiamų pavyzdžių, kuriais yra rodoma, kas yra analizės objektas, išryškinama individo rolė. Šį tyrimo kampą pateikia tyrėjai Rebecca Adler-Nissen ir Vincent Pouliot savo analizėje „Power in Practice: negotiating the international intervention in Libya“ – tolimesniame darbe jų suformuluotos praktikų teorijos įgyvendinimo prielaidos bus naudojamos kaip šio darbo tyrimo pjūviai. Autoriai intervencijos į Libiją analizėje nagrinėja Jungtinės karalystės ir Prancūzijos delegacijų Jungtinių tautų Saugumo taryboje praktiką siekiant įtikinti kitas šalis nares pradėti karinę intervenciją į Libiją 2011 m. Šis tyrimas pasitelkia formatą, kuriuo remiantis yra nagrinėjamas veikėjų įgalinimas vystant praktikas ir išskiriant du skirtingus galios tipus – pajėgumų arba santykių - kur pastarasis nagrinėjamas per socialinę dinamiką, taip atliepiant anksčiau minėtą praktikų teorijos konceptą, kai resursai tam tikrame socialiniame kontekste gali tapti priemonėmis ir išgauti atitinkamą rezultatą²⁵. Kadangi nagrinėjamo atvejo rezultatas buvo NATO vedamos koalicijos sutelkimas kariniams veiksmais Libijoje, autoriai išskiria tris galios resursus, kuriuos politikos formuotojai išnaudojo santykiyje su kitais valstybiniais veikėjais:

1. **Kompetencijos deklaravimas.** Tai yra veikėjo operavimas tam tikroje ekspertinėje srityje, kur jo savybės gali būti socialiai pripažįstamos kaip kompetencijos, todėl daroma prielaida, kad šiame

²³ Cornut, 7.

²⁴ Cornut, 10.

²⁵ Rebecca Adler-Nissen, Vincent Pouliot, „Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya” *European Journal of International Relations*, 20 (2014), 4.

etape individas įgauna galios ir įtakos. Tokiu atveju galios panaudojimas pasireiškia per siekį įtvirtinti savo kaip lyderių ekspertizę suformuojant konkrečią problemą taip, kaip ji yra palanki pačiam veikėjui. Visgi verta atkreipti dėmesį, kad kompetencija nėra savaime suprantamas konstruktas, kadangi ji turi kilti iš turimų resursų;

2. **Kompetencijos (ne)priėmimas.** Konkrečios galios ir įgūdžių panaudojimas praktikoje eina per individo kompetencijos pripažinimą – sudėtingas ir ginčijamas klausimas, kadangi tai yra ne tik socialinis manevravimas, bet ir susidūrimas su kitų veikėjų nuomone. Ką yra itin svarbu pabrėžti ir susieti su atliekamos Lietuvos atvejo analizės perspektyva, kad kompetencija ar jos pripažinimas dažnu atveju nėra subjektyvus veiksmas. Būtent šis autorių pasitelktas modelis suponuoja, kad svarbu yra ne kiek veikėjas yra „kompetentingesnis už kitus“, bet kiek jis įtakos padarys procesui, kad būtent jo ekspertizė kitų atžvilgiu būtų pripažinta;

3. **Pasinaudojimas įtaka.** Šiame paskutiniame etape veikėjai iš esmės pasinaudoja savo turima ir kitų pripažinta kompetencija daryti įtaką neprievartiniais būdais. Šiuo atveju pripažinta kompetencija turi būti naudojama kaip galios resursas, tai reiškia, kad veikėjai privalo aktyviai veikti kitų atžvilgiu. Tuo pačiu yra formuojama nuostata, kad savo ekspertizę įtvirtinęs veikėjas savo veiksmus, kaip ir minėta, turi koreguoti priklausomai nuo to, kokia yra jo aplinka, kokia yra jo paties užimama pozicija, kaip veikia kiti (socialinis santykis). Apibendrinus, pagrindinis akcentas yra tai, kad praktika formuojasi ir priklauso nuo to, kaip veikėjas, politikos formuotojas, suvokia savo rolę²⁶.

Atlikus bendrą praktikų teorijos apžvalgą šio darbo tyrimo klausimo ir tikslo fone įvertinta, kad tolimesniame tyrime parankiausia naudotis pirmąja Jeremie Cornut koncepcija. Ją pasirinkta naudoti dėl keleto priežasčių: pirma, tai yra į individualų veikėją orientuota prieiga, padedanti atsakyti į klausimą „kaip“, antra, yra pabrėžiama socialinės struktūros ir konkretaus konteksto svarba. Tai yra itin aktualu nagrinėjant Lietuvos atvejį, kadangi Lietuvos saugumo ir gynybos politiką daugiašaliuose bendradarbiavimo formatuose konstruojantys veikėjai siekia užtikrinti tokius NATO sprendimus, kurie atlieptų nestabilios geopolitinės situacijos sukeltas pasekmes ir užtvirtintų tinkamą atgrasymą ir gynybą Lietuvoje. Taip pat vykdant tolimesnį Lietuvos atvejo tyrimą ir rezultatų analizę remiamasi trimis – kompetencijos deklaravimo, kompetencijos (ne)priėmimo ir pasinaudojimo įtaka - pjūviais, padėsiančiais įvertinti, kaip Lietuvos saugumo ir gynybos politiką formuojantys veikėjai suvokia savo rolę užtikrinant atitinkamų Lietuvos saugumo interesų įgyvendinimą NATO.

2. Tyrimo metodologija ir respondentų atranka.

2.1. Tyrimo metodologija.

Šiame baigiamajame magistro darbe atliekamas kokybinis atvejo analizės tyrimas. Tai yra vienas iš dažniausiai naudojamų kokybinių tyrimų metodų, kuomet atliekant vieno atvejo studiją

²⁶ Adler-Nissen, Pouliot, *Power in Practice*, 7.

vykdomas empirinis tyrimas, gilinantis į tam tikrą netipinį ar išskirtinį atvejį atitinkamame kontekste²⁷. Šiame darbe nagrinėjamas Lietuvos atvejis tampa išskirtiniu, nes tyrimo objekte apibrėžti sprendimai buvo priimti po rimtų geopolitinių pokyčių regione – Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą ir sustiprėjusios grėsmės Lietuvos saugumui. Taip pat jie yra išskirtiniai, kadangi sąjungininkių indėlis ir priimtos nuostatos parodė rimtą įsipareigojimą Lietuvos, tuo pačiu ir rytinio flango, atgrasymo ir gynybinių pajėgumų stiprinimui.

Šios pasirinktos tyrimo priegigos vienas kertinių aspektų yra tai, kad suteikiamas rėmas tyrimo dizainui. Tai yra itin svarbu, kadangi jis turi būti taisyklingas, nuo jo priklauso ir duomenų validumas, ir tyrimo rezultatų patikimumas. Taip pat svarbu pasirinkti, kas atvejo studijoje tiriama, nes tokio tipo priegigoje nėra įprasta turėti platų tyrimo lauką – fokusuojamasi į specifinę ir išskirtinę problematiką. Apžvelgdami konceptualų vieno atvejo studijos naudojimą analitikai išskiria tris jos tipus: aprašomasis, kuriuo siekiama nagrinėjamą problemą parodyti realaus gyvenimo kontekste, aiškinamasis, kuriuo siekiama išgauti priežastinius faktorius ir paaiškinti tiriamąjį objektą, todėl fokusuojamasi kaip ir kodėl atsiranda tam tikros sąlygos proceso eigoje, ir pažintinis – čia atvejis labiau nagrinėjamas siekiant identifikuoti galimus tolimesnius kitų tyrimų objektus ir klausimus²⁸. Šiame darbe yra remiamasi aprašomojo atvejo logika, kadangi yra nagrinėjamas atskiras atvejis per individų perspektyvą veikiant specifiniame kontekste, kas yra itin svarbu atliekant vieno atvejo analizę. Kokybinėms atvejo studijoms, kaip tyrimo priegigai, viena pagrindinių kritikų yra ta, kad jų rezultatai nepakankami platesnei populiacijai reprezentuoti. Tai reiškia, kad apibrėžiama tyrimo imtis yra labai maža (pavyzdžiui, palyginus su kiekybiniu tyrimo metodu), o gauti duomenys ir rezultatai yra interpretuojami tyrėjo, todėl kvestionuojama, ar tokiais tyrimais galima pasitikėti. Visgi šio metodo šalininkai teigia, kad kokybinė atvejo studija ir neprivalo būti naudojami plačiai imčiai generalizuoti, kadangi pagrindinis siekis ir yra analizuoti specifinius atvejus, o kokybiniame tyrime pasitelkus per didelę imtį yra paaukojamas jo „gylis“, sunku apdoroti duomenis ir padaryti tinkamą jų analizę²⁹.

Pasirinkta tyrimo metodologija remiasi tuo, kad tyrėjas turi pasirinkti tokį duomenų rinkimo būdą, kuris atitiktų pagrindinį tyrimo siekį. Kadangi atvejo studija reikalauja giluminės analizės šiame baigiamajame darbe buvo pasirinkta atlikti kokybinius, pusiau struktūruotus, giluminius, ekspertinius interviu – tokiu būdu buvo sudarytas pagrindinis klausimynas ir turėta galimybė užduoti papildomus klausimus respondentams interviu eigoje. Knygoje „Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu“ autorės Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė pabrėžia, kad atliekant kokybinį tyrimą itin svarbūs yra empiriniai duomenys, padedantys atskleisti tiriamojo objekto esmę dėl savo gylio ir respondentų

²⁷ Priya, *Case Study Methodology of Qualitative Research*, 96

²⁸ Priya, 96.

²⁹ Karin Hammarberg, Maggie Kirkamn, Sheryl de Lacey, „Qualitative Research Methods: When to Use them and how to Judge them“ *Human Reproduction*, 31 (2016), 500.

suteikiamos perspektyvos. Autorės taip pat pateikia konkrečią duomenų rinkimo metodo eigą, kuria naudotasi planuojant tyrimo bei pačių interviu procesą:

1. Konkretus tyrimo lauko apibrėžimas nustatant tyrimo klausimą ir darbo tikslą.
2. Numatyti metodiniai tyrimo sprendimai nustatant dalyvių atrankos kriterijus, pasirenkant duomenų rinkimo metodą ir tai, kaip numatyti interviu bus atlikti.
3. Interviu su respondentais atlikimas – renkami duomenys tyrimui.
4. Duomenų analizė perrašant atliktus interviu ir juos interpretuojant.
5. Tyrimo ir jo duomenų kokybės vertinimas atsižvelgiant į tai, kaip buvo planuotas tyrimas, ar laikytasi tikslo ir tinkamo duomenų analizės proceso.
6. Tyrimo metu surinktų rezultatų ir jų analizės pristatymas³⁰.

Šis tyrimo metodas baigiamajame darbe pasirinktas dėl to, kad šio akademinio lauko literatūra pateikia tik bendrąją informaciją apie tai, kaip vyksta procesas, kaip į tai įsitraukia valstybės ir jas atstovaujantys veikėjai. Taip pat pastebėta, kad ši tema Lietuvos saugumo ir gynybos politikos akademinė tyrimų lauke yra mažai išnagrinėta, todėl interviu su atrinktais respondents suteikia išsamios informacijos, leidžiančios suprasti nagrinėjamą temą „iš vidaus“. Atlikti pusiau struktūruoto tipo interviu buvo pasirinkta neatsitiktinai, kadangi tokio pobūdžio metodas suteikia pokalbiui lankstumo. Sudaryti pagrindiniai klausimai, palaikantys struktūrą pokalbio metu, buvo atviro tipo, todėl interviu eigoje tyrėjui suteikiama laisvė užduoti papildomus klausimus, kurie atskleistų daugiau reikiamos informacijos ir leistų respondentui paaiškinti savo požiūrį, akcentuoti svarbiausius savo ekspertizės ir patirčių aspektus³¹.

Kadangi interviu yra šio tyrimo duomenų rinkimo pagrindas, sudarant šio tyrimo klausimyną visi formuojami klausimai buvo atviro tipo. Klausimai buvo kildinami iš jau nagrinėto ir šiame baigiamajame darbe taikomo teorinio pagrindo bei analizuotos literatūros, o klausimynas buvo formuotas klausimus paskirsčius į dvi dalis „Saugumo aplinkos ir grėsmių analizė“ ir „Bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis“. Tokia prieiga pasirinkta tam, kad atsiskleistų ir pasirinkto tyrimo objekto laikotarpio specifiškumą, ir kalbintų asmenų darbo patirtis. Keliamais klausimais norėta atskleisti ne tik asmeninę respondentų perspektyvą, jų patirtį ir kaip jie suvokė savo atliekamą darbą tam, kad atliekant analizę būtų galima įvertinti Lietuvos gynybos politikos įgyvendinimą NATO per tą politiką formuojančius asmenis, bet ir tam, kad būtų galima suprasti, kaip iš suinteresuotos valstybės pusės buvo matomas NATO sąjungininkių įsitraukimas į vykstančius procesus. To svarba kyla iš šiame darbe naudojamo teorinio pagrindo perspektyvų suvokti, kokioje aplinkoje politikos formuotojai veikia ir tai, ar Lietuvos aktualizuojama karinė grėsmė ir jos

³⁰ Gaižauskaitė, Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai*, 34.

³¹ Joanne Horton, Richard Macve, Geert Struyven, „Qualitative Research: Experiences in Using Semi-Structured Interviews,“ kn. *The Real Life Guide to Accounting Research A Behind-The-Scenes View of Using Qualitative Research Methods*, sud. Christopher Humphrey, Bill Lee (Amsterdam: Elsevier, 2004), 339-357.

vertinimai tarp sąjungininkų pripažįstami kaip ekspertiniai, leidžiantys įgauti derybinį svertą daugiašalėje aplinkoje. Sudarant interviu klausimyną respondentams taip pat buvo atsižvelgta ir į Vincent Pouliot pastebėjimą, jog darant interviu su asmenimis, kurių praktikos yra stebimos, reikia įsigilinti ne tik į tai, ką asmuo gali papasakoti apie konkrečius, su tyrimo objektu susijusius atvejus, bet ir tai, kaip jis suvokia patį įvykį, kokią sąveiką ar dinamiką jis matė kasdienybėje. Todėl sudarant interviu klausimyną itin svarbu buvo išsigrūninti tokius klausimus, kurie padėtų suvokti paties politikos formuotojo žiūros tašką – tai yra pagrindas respondentų patirtims suprasti³². Atkreipiamas dėmesys, kad interviu eigoje formuluoti papildomi klausimai, susieti su pokalbio metu išgirsta informacija, siekiant patikslinti jau pateiktą informaciją ir atlikti gilesnę šio atvejo analizę. Tuo pačiu kai kurie klausimai buvo nežymiai pakoreguoti interviu metu pritaikant juos atitinkamai situacijai priklausomai nuo to, ar respondentas prisidėjo prie sprendimo įtvirtinimo 2016 m. ar 2022 m. NATO viršūnių susitikime. Taip buvo siekiama aktualizuoti situaciją konkrečiam respondentui, kad būtų gauta kiek įmanoma tikslesnė informacija, o kalbinamas asmuo galėtų pasidalyti konkrečia savo patirtimi.

Atlikus interviu ir transkribavus duomenis tolimesnėje analizėje visas duomenų masyvas nagrinėjamas pagal jau išskirtus praktikų teorijos pjūvius. Kadangi baigiamajame darbe yra analizuojamos veikėjų praktikos, leidusios pasiekti Lietuvai reikalingų NATO viršūnių susitikime priimtų sprendimų, interviu metu surinkti duomenys analizėje naudojami įžvalgoms paremti ir pagrindinį šio tyrimo klausimą atsakyti.

2.2. Respondentų atranka.

Atliekant kokybinius tyrimus nėra siekiama, kad imtis būtų reprezentatyvi populiacijai, tuo pačiu atsitiktinė respondentų atranka tokio pobūdžio tyrimuose nėra tinkama, nes yra būtina užtikrinti, kad surinkti duomenys būtų susiję su nagrinėjamu atveju, o pačių respondentų savybės ir žinios leistų tinkamai informuoti apie tyrimo objektą³³. Pokalbiuose dalyvavę respondentai buvo atrinkti netikimybinės, tikslinės atrankos būdu, nes ši darbo sritis yra susijusi su tiksliai įvardytais NATO viršūnių susitikimais, vykusiais 2016 m. ir 2022 m. Būtent dėl to respondentų žinios turėjo būti orientuotos į nurodytu metu vykusias gynybos ir saugumo politikos aktualijas, susietos su jų asmeninėmis patirtimis ir ekspertinėmis žiniomis apie dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą, siekiant nustatyti, kaip prie NATO viršūnių susitikimų 2016 m. ir 2022 m. komunikatuose atsidūrusių sprendimų dėl eFP dislokavimo ir, vėliau, galimo bataliono lygmens pajėgų kėlimo iki brigados lygmens, prisidėjo šią politiką formuojantys atstovai, dirbantys ar dirbę KAS ar Lietuvos Respublikos

³² Vincent Pouliot, „A „subjective“ methodology for the study of practicality,“ kn. *International Security in Practice. The Politics of NATO-Russia Diplomacy*, sud. (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 52-92.

³³ Gaižauskaitė, Valavičienė, 36.

užsienio reikalų ministerijoje, taip pat, kaip jie suvokia savo rolę siekiant Lietuvai reikalingų sprendimų priėmimo.

Siekiant sukurti saugią tyrimo aplinką respondentams, jų sociodemografiniai duomenys šiame tyrime nėra žymimi – taip yra užtikrinamas jų anonimiškumas, kadangi neidentifikuojami jokie duomenys, galintys atskleisti jų tapatybę, konkrečią darbo vietą ir pareigas. Taip pat verta paminėti, kad dėl tyrimo specifikos sociodemografiniai duomenys šiame tyrime nesudaro pridėtinės vertės: tyrimas yra kokybinis, atlikti interviu yra ekspertiniai, pokalbiai vykdyti su asmenimis, kurie yra arba buvo tarnautojai Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje arba KAS, prisidėję dirbant su tyrimo objekte nurodytų sprendimų formavimu. Respondentams žymėti buvo įvestas kodas „Respondentas“ indikuojantis interviu sutikusį dalyvauti asmenį, taip pat pridedant numerį tokia eilės tvarka, kokia jie buvo kalbinti, pavyzdžiui, „Respondentas 1, Respondentas 2“ ir t.t., todėl įvestas trumpinys „R“ ir pagal eilės tvarką numatytas kalbinto respondento numeris. Interviu autorės žymėjimas yra vardo ir pavardės trumpinys – inicialai S.V. Pokalbio transkripcijose ir analizėje vartotose citatose pateikta netaisyta kalba tam, kad nebūtų iškraipomos respondentų išreikštos mintys. Kalboje vartotos svetimybės ar profesinės kalbos trumpiniai yra pažymėti bei paaiškinti.

Dalis interviu, atsižvelgiant į respondentų darbo pobūdį, darbotvarkės užimtumą ir esamą darbo vietą buvo atlikti nuotoliniu būdu, naudojant „Microsoft Teams“ programą – taip buvo sudarytos sąlygos pasiekti visus tyrime sutikusius dalyvauti respondentus. Taip pat dalis interviu buvo atlikti gyvų susitikimų metu dėl susiklosčiusių respondentų asmeninių aplinkybių arba atvejų, kuomet respondentai nenorėjo, kad pokalbis būtų įrašytas, todėl pageidavo gyvo ir iškart užrašinėjamo pokalbio.

Nors viso tyrimo metu buvo dirbta nuosekliai, renkant duomenis interviu metu buvo susidurta su tam tikrais iššūkiais. Pirma, planuojant interviu buvo sudarytas sąrašas galimų respondentų, kuriuos buvo numatyta kalbinti šio tyrimo kontekste tam, kad būtų galimybė šio darbo rėmuose susipažinti su kiek įmanoma daugiau informacijos. Nors nemaža dalis pirminių numatytų respondentų sutiko dalyvauti tyrime, visgi kai kurie jų atsisakė argumentuodami, kad tema jiems yra jautri arba kad tai ne visai jų darbo sritis, todėl negali prisidėti prie tyrimo. Antra iškilusi problema buvo ta, kad keletas respondentų sutiko duoti interviu tyrimui atlikti, bet atsisakė būti įrašomi. Nepaisant šių iššūkių, pirminis tyrimo sumanymas buvo įgyvendintas, dauguma asmenų, identifikuotų kaip galimi respondentai, buvo pakalbinti ir suteikė naudingų įžvalgų tolimesnei darbo analizei atlikti.

3. Lietuvos saugumo ir gynybos politikos formavimas.

Šiame skyriuje, naudojant pagrindinius konstruktyvizmo teorijos pjūvius, nagrinėjama, kaip formuojama Lietuvos saugumo politika. Ši prieiga dažniausiai naudojama paaiškinti, kaip yra formuojamas nacionalinis valstybių identitetas, tapatybė, todėl nemaža dalis mokslinių tyrimų tuo

remiasi aiškinant šalių užsienio ir saugumo politiką. Kadangi valstybės identiteto formavimas yra atskiras daugiasluoksnis tyrimų ir analizės laukas, o taip pat nėra šio tyrimo objektas, šioje darbo dalyje koncentruojamasi tik į analizę to, kokie yra šalies nacionaliniai interesai saugumo bei gynybos srityje ir iš ko jie kyla.

Pirmiausia reikėtų pradėti nuo to, kad konstruktyvizme vienas iš svarbiausių aspektų yra tai, kad nėra pastovių, nekintančių reikšmių, kadangi realybė yra konstruojama – reikšmės gali kisti priklausomai nuo to, kokie yra veikėjo įsitikinimai. Alexander Wendt, kuris yra vienas iš pagrindinių konstruktyvizmo teoretikų, pažymi, kad valstybės interesų pagrindas yra tai, kokia yra jos tapatybė, kaip ji suvokia save ir kitus, kokias reikšmes duoda³⁴. Vadinasi, norint suprasti Lietuvos formuojamą ir vykdomą saugumo ir gynybos politiką reikia žiūrėti ne tik į išorės veiksnius, kurie daro įtaką priimamiems sprendimams, bet ir tai, kokie yra vidaus veiksniai, iš ko jie kyla. Kaip teigia Ted Hopf, identitetas tarptautinėje politikoje yra būtinas, kad tarp valstybių būtų užtikrintas bent minimalus lygis nuspėjamumo, ko viena iš kitos jos gali tikėtis – tai leidžia numatyti galimą elgseną ir veiksmus. Tuo pačiu kalbant apie identitetą, autorius atkreipia dėmesį į tai, kokios yra jo funkcijos: pirma, juo pasakoma sau ir kitiems, kas tu esi ir kaip vertini kitus, ir antra, tai leidžia identifikuoti interesus ir iš jų sekančius veiksmus³⁵. Atsižvelgiant į identiteto ir valstybių elgsenos nuspėjamumo santykį galima daryti prielaidą, kad tai aktualu ir Lietuvai kalbant tiek vidaus, tiek tarptautinėms auditorijoms apie Rusijos nekintančią poziciją ir elgseną, tam tikrą *modus operandi*, pagal kurį ji veikia siekdama įgyvendinti savo interesus.

Lietuvos identiteto paieškos mokslinėje literatūroje buvo itin populiarios jau nuo pat valstybės nepriklausomybės atkūrimo, kadangi tuo metu buvo atkurtas ne tik valstybingumas, bet buvo sprendžiamos kartinės valstybės saugumo, gynybos ir užsienio politikos problemos: sovietinių karių išvedimas iš šalies teritorijos, stojimas į Vakarų valstybes jungiančias organizacijas. Tuo pačiu yra praktiškai neabejotina, kad didelę dalį Lietuvos identiteto bei saugumo politikos formavo ir vis dar formuoja istorinė patirtis bei geopolitinė realybė. Pavyzdžiui, Katerina Kesa savo analizėje apie Lietuvos ir Latvijos Rytų partnerystės politiką pabrėžia, kad Baltijos šalims atkūrus nepriklausomybę reikėjo tvirtai atstatyti savo identitetą, kadangi sovietinė okupacija paveikė ne tik politinę šalių santvarką³⁶. Visgi ši idėja kelia dvejopus svarstymus, kadangi visą Lietuvos okupacijos laikotarpį besitęsusi rezistencija atstačius nepriklausomybę davė rezultatą - Lietuva nesiėmė ir net nesvarstė vystyti į Rytus orientuotos užsienio ir saugumo politikos bei pakankamai greitai priėmė sprendimus dėl vakarietiškos politinės krypties vystymo. Tuo pačiu vakarietiška dvasia, kurią Lietuva perėmė

³⁴ Alexander Wendt, „Anarchy is What States Make of it: the Social Construction of Power Politics“ *International Organization*, 46 (1992), 399, <https://www.jstor.org/stable/2706858>.

³⁵ Ted Hopf, „The Promise of Constructivism in International Relations Theory“ *International Security*, 23 (1998), 175, <https://www.jstor.org/stable/2539267>.

³⁶ Katerina Kesa, „Latvian and Lithuanian Policy in Eastern Neighbourhood: Between Solidarity and Self Promotion“ *Perspectives*, 19 (2011), 83, <https://www.jstor.org/stable/23616146>.

atgavusi nepriklausomybę, atsispindi ir prisiimtuose tarptautiniuose įsipareigojimuose, ir 1992 m. priimtoje Konstitucijoje nustačiusioje konkrečią Lietuvos kryptį draudžiant bet kokią jungimąsi į postsovietines sąjungas ar bendrijas. Taip daroma skirtis tarp savęs kaip valstybės, besintegruojančios į Vakarų valstybių šeimą, ir tų veikėjų, kurie lieka postsovietinių valstybių erdvėje³⁷. Būtent „Aš-kitas“ skirtis yra vienas iš pagrindinių aspektų analizuojant valstybės nacionalinį identitetą, kadangi šios reikšmės atskleidžia, kaip valstybė sau ir kitam subjektui priskirdama reikšmes nusako santykį. Lietuvai save priskiriant prie demokratiškas, Vakarų pasaulio vertybių besilaikančių valstybių, akcentuojant išsilaisvinimą iš Sovietų sąjungos okupacijos, ji su Rusija kaip „kitu“ kūrė tokį santykį, kurį diktavo tuometę geopolitinė situacija – nestabili, asocijuojama su nesaugumu ir galimu pavojumi valstybės suverenitetui³⁸. Tuo pačiu valstybė „kitas“ subjektų gali turėti ne vieną, kadangi ne visi jų turi tą pačią reikšmę. Pavyzdžiui, iki įstojimo į NATO Lietuva tas šalis, kurios priklausė transatlantiniam aljansui, lygiai taip pat galėjo laikyti „kitas“ suteikdama teigiamą reikšmę, kadangi Lietuvai narystė ten buvo ne tik nacionalinius interesus atitinkantis politinis sprendimas, bet ir nacionalinės tapatybės prasme tai buvo žingsnis, užtikrinantis suvereniteto apsaugojimą ir savęs priskyrimą būtent tai šalių grupei.

Saugumo politika yra tampriai susijusi su valstybės nacionaliniu identitetu ir tuo, kaip save suvokiame santykyje su kitais. Analizuojant Lietuvos saugumo ir gynybos politikos literatūrą yra pastebima, kad per daugiau nei 30 m. atkurtos nepriklausomybės dvišaliai Lietuvos ir Rusijos santykiai balansuoja tarp beveik jokių ir griežtai jokių. Rusija kaip grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui yra įvardijama nemažoje dalyje kertinių politikos sričių - energetikoje, ekonomikoje, gynyboje - neretai naudotas šantažas ir įvairios spaudimo priemonės tam, kad būtų pasiekti agresyvūs užsienio politikos tikslai³⁹. Apžvelgiant Lietuvos nacionalinį saugumą apibrėžiančius teisės aktus ir strateginius dokumentus galima išvelgti momentą, kur Rusija imta pripažinti kaip priešiška, karinę grėsmę Lietuvai keliančia valstybe. Pirmuoju atskaitos tašku galima vadinti 2005 m. išleistą Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo strategiją (toliau – NSS), kurioje pabrėžiama išskirtinė valstybės padėtis – ji yra euroatlantinio saugumo aljanso narė ir kliaujasi kolektyvinėmis saugumo garantijomis, nei vienos valstybės neįvardija kaip priešiškos ir keliančios jai tiesioginę grėsmę⁴⁰. Ryškių pokyčių išskiriant artimos aplinkos grėsmes nėra pastebima ir 2012 m. redakcijoje, priimtoje po 2008 m.

³⁷ Ieva Karpavičiūtė, „Kaita ir nacionalinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis“, kn. *Politikos mokslų almanachas*, sud. Vytauto Didžiojo universitetas, (Kaunas: VDU, 2013), 99-134.

³⁸ Vaidotas Urbelis, „Defence Policies of the Baltic States: from the Concept of Neutrality Towards NATO Membership“, NATO, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d.

³⁹ Dovilė Jakniūnaitė, „Nuo stabiliai blogų prie jokių: Lietuvos ir Rusijos santykiai 2004-2021 metais“, kn. *Lietuvos ir Rusijos sutartis dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų*, sud. Dovilė Jakniūnaitė et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 163-179.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimo Nr. X-91 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2005, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/UrUhlInFGg>.

įvykusio karinio konflikto tarp Rusijos ir tuomet Gruzijos (dabar Sakartvelo). Visgi kitokia prieiga yra pastebima 2017 m. NSS redakcijoje. Nors yra laikomasi pozicijos, jog nei viena valstybė nėra laikoma priešiška, bet atsiranda aiškus grėsmės dėmuo – Rusija savo agresyvia užsienio ir karine politika kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui ir griaua Europoje nusistovėjusią saugumo situaciją⁴¹. Trečiojo etapo atskaitos tašku tampa 2021 m., keletas mėnesių iki plataus masto karo Ukrainoje, priimta NSS, kurioje skiriamas dėmesys iš pamatų pristatyti Rusijos keliamą egzistencinę grėsmę Lietuvai – didinami puolamieji kariniai pajėgumai, trūkinėjantis ir praktiškai neegzistuojantis kontaktas su Vakarų saugumo bendruomene, imperialistinės ambicijos „artimosios kaimynystės“ atžvilgiu⁴².

Valstybės nacionalinių interesų formavimas yra socialinis konstruktas, kadangi jų suvokimą formuoja buvusios patirtys ir sąsajos su jomis bei naujos idėjos. Lietuva save nuolatos pozicionavo Vakarų valstybių grupės nare ir narystės NATO aljanse ir Europos Sąjungoje tą reikšmę užtvirtino. Todėl, vertinant vykdytos politikos visumą, su Rusija susikūrė neigiamas santykis, kadangi tai šalis, kuri savo politikai įgyvendinti pasitelkia priemones, apimančias spaudimą tiek per minkštąją galią, tiek per karinį šantažą, taip kuriant nestabilią geopolitinę ir saugumo situaciją regione. Verta pabrėžti ir tai, kad po 2008 m., įvykdytos Rusijos agresijos prieš Sakartvelą ir po 2014 m. pradėto Rusijos karo prieš Ukrainą, Lietuvos ir Rusijos dvišaliai santykiai bei politinis dialogas, galima teigti, buvo praktiškai neegzistuojantys⁴³, o pati valstybė, kaip matoma iš aukščiau esančios analizės, pozicionuota ir dabar vertinama kaip kelianti egzistencinę grėsmę nacionaliniam saugumui dėl atvirai demonstruojamos imperialistinės politikos, puolamųjų karinių pajėgumų, ypač vakarinėje karinėje apygardoje, didinimo, telkimo ir naudojimo prieš kaimynines valstybes bei savęs laikymo Sovietų sąjungos įpėdine.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad Lietuvos nacionalinis identitetas ir grėsmių suvokimas diktuoja tai, kaip ir kokie nacionaliniai interesai saugumo ir gynybos srityje yra formuojami. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva šalies saugumui ir teritoriniam suverenumui užtikrinti remiasi LK, NATO sąjungininkų parama bei vykdo vieningą ir koordinuotą nacionalinę politiką, pagrindiniais saugumo ir gynybos nacionaliniais interesais gali būti įvardijami: gynybinių pajėgumų didinimas, sąveikos su NATO sąjungininkais stiprinimas ir Vakarų partnerių dėmesio palaikymas akcentuojant Rusijos karinę grėsmę Rytų flango valstybėms.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. XIII-202 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2017, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/nqHOpwPZzd>.

⁴² Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. gruodžio 16 d. nutarimo Nr. XIV-795 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2021, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/asr>.

⁴³ Jakniūnaitė, *Nuo stabiliai blogų prie jokių*, 176.

4. NATO dokumentai.

Prieš pradėdant analizę šio baigiamojo darbo kontekste verta apžvelgti šiam darbui aktualių NATO dokumentų – 2010 m. ir 2022 m. strateginių koncepcijų ir 2016 m. bei 2022 m. NATO viršūnių susitikimų komunikatų - turinį.

Per visą aljanso gyvavimo laikotarpį buvo išleistos jau 8 strateginės koncepcijos, įskaitant naujausią, patvirtintą 2022 m. Madrido viršūnių susitikime jau po Rusijos pradėto plataus masto karo prieš Ukrainą. Rusijos grėsmės vertinimas tiek Lietuvoje, tiek tarp NATO valstybių narių yra svarbi akademinės diskusijos dalis, kadangi 2014 m. gali būti įvardijami tarsi lūžio taškas, kada aljanse po truputį ėmė kisti požiūris į šią valstybę. NATO strateginė koncepcija yra vienas iš svarbiausių dokumentų, nustatantis aljanso strategiją – tikslus, pagrindines užduotis, įvardija iššūkius atsižvelgiant į atitinkamo laikotarpio saugumo situaciją⁴⁴. Kadangi tai nėra viendimensinis dokumentas, šiuo atveju fokusuojamasi į aljanso požiūrį grėsmių vertinime. Šiame darbe tai – itin svarbus aspektas, kadangi abu sprendimai tiek dėl eFP dislokavimo, tiek dėl galimybės dislokuoti brigados lygio pajėgumus siejasi su tuo, kad Lietuvai, kuri buvo viena iš suinteresuotų šalių tai užtvirtinti, reikėjo veikti neįprastomis, žymiai išaugusios Rusijos karinės grėsmės sąlygomis. Taip pat NATO strateginių koncepcijų analizė šio darbo kontekste atskleidžia aljanso mąstysenos pokytį Rusijos atžvilgiu ir tuo, kaip suvokiama jos grėsmė euroatlantiniam saugumui. Tuo pačiu parodoma, kokiam kontekste Lietuva formavo savo tarptautinės darbotvarkės klausimus, kokiomis nuostatomis vadovautasi aljanse.

Kadangi šio darbo tyrimo objektas yra vykę procesai iki 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimų, yra būtina įvertinti jų komunikatuose įtvirtintų ir priimtų sprendimų reikšmę Lietuvos saugumui, parodant šių aljanso sprendimų mastą agresyvios Rusijos vykdomos politikos fone ir įvedant į empirinio tyrimo dalį supažindinant su konkrečiais Lietuvos gynybos politiką formuojančių veikėjų rezultatais. Diskusijose apie Varšuvos ir Madrido viršūnių susitikimuose priimtus sprendimus dėl eFP ir galimo pajėgumų padidinimo iki brigados lygmens įvertinti reikėtų tai, kad tiek Lietuvai bei kitoms rytinio flango valstybėms, tiek visam aljansui tai buvo dideli žingsniai atgrasymui ir saugumui regione sustiprinti. Saugumo aplinkoje, kur Rusija vykdo karinius veiksmus regione prieš kitą valstybę, šiuos sprendimus, visų pirma, reikia vertinti ne tik kaip NATO sąjungininkių karinių pajėgumų ir greitą sprendimų įgyvendinimo parodymą – persikalibravimą į kolektyvinės gynybos stiprinimą - bet įvertinti ir politinio pareiškimo svorį. Kaip ir minėta anksčiau, dėl kiekvieno priimamo sprendimo NATO narės sutaria konsensuso principu, todėl tai atskleidžia visų valstybių narių vienybę ir gebėjimą esminiais momentais priimti reikiamus sprendimus. Šiame kontekste verta paminėti, kad NATO yra laikomasi praktikos, jog iki viršūnių susitikimo yra organizuojami įvairaus

⁴⁴ NATO, „Strategic Concepts“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm.

lygmens – kariuomenių vadų, krašto apsaugos (gynybos) ir užsienio reikalų ministrų – susitikimai, padedantys pagrindą artėjančiam viršūnių susitikimui. Galima teigti, kad tai yra savotiška ir pakankamai reikalinga praktika, kadangi šių susitikimų metu yra derinamos valstybių pozicijos, matuojamas derybų progresas⁴⁵.

4.1. 2010 m. ir 2022 m. NATO strateginės koncepcijos.

Rusijos vertinimas iš NATO perspektyvos yra pagrindinis pokytis Madrido viršūnių susitikime priimtoje strateginėje koncepcijoje. Analizuojant praėjusio periodo dokumentą pastebima, kad aljanse buvo linkstama laikytis nuosaikesnės pozicijos Rusijos klausimu. Pavyzdžiui, 2010 m. dokumente įvardijama aljanso bendradarbiavimo su Rusija strateginė svarba abiem pusėms ypač svarbiose srityse, pavyzdžiui, susitarimuose dėl branduolinių ginklų, balistinių raketų⁴⁶. Apie tai, kad Rusija kelia konvencinės atakos grėsmę NATO ar jos valstybėms narėms, esančioms rytiniame flange, neužsimenama net ir kontekste to, kad 2008 m. Rusija įvykdė ginkluotą Sakartvelo užpuolimą. Nors taip šalis agresorė parodė, jog yra pasirengusi panaudoti karinę jėgą tam, kad įgyvendintų savo politinius užmojus, galima daryti prielaidą, kad aljanso kontekste tai neįvertinta kaip potencialiai ilgalaikėje perspektyvoje galinti sustiprėti karinė grėsmė, nes metai po NATO-Rusijos bendradarbiavimo suspendavimo dialogas tarp abiejų pusių buvo atnaujintas. Lūkesčiai, kurie buvo dėti į aljanso nors ir ribotą, bet norėtą palaikyti partnerystę, išryškėjo kaip sunkiai įgyvendinami⁴⁷. Būtent 2014 m. atskleidė kitokią realybę – Rusijos įvykdyta Krymo aneksija ir pradėtas karas rytų Ukrainoje, sparti karinių pajėgumų modernizacija Rusijoje ir pratybos, imituojančios NATO rytinio flango valstybių užėmimą, pasiuntė rimtą signalą aljansui dėl išaugusio Rusijos agresyvumo⁴⁸. Galima teigti, kad itin agresyvi Rusijos užsienio ir karinė politika ir ilgainiui pradėtas plataus masto konvencinis karas prieš Ukrainą paskatino NATO retrospektyviai įvertinti tai, kas įvyko per praktiškai 12 m. laikotarpį, ir tuo pačiu brėžti ateities perspektyvą, kaip suvokiama šalis agresorė. Nors įvairiuose tyrimuose yra įvardijama, kad 2010 m. Lisabonos viršūnių susitikime priimta strateginė koncepcija itin greitai prarado aktualumą, dokumentas visų NATO valstybių sutarimu buvo atnaujintas tik 2022 m. Būtent jame NATO valstybės narės pirmą kartą tiesiogiai ir be užuolankų įvardijo, kad Rusija yra didžiausia tiesioginė grėsmė aljanso saugumui, taikai ir stabilumui euroatlantinėje erdvėje. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad neliko jokių galimo bendradarbiavimo

⁴⁵ NATO, „Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Defence Ministers“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d.,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196623.htm?selectedLocale=en.

⁴⁶ NATO, „Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d.,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf.

⁴⁷ Zoltan Szenes, „Reinforcing Deterrence: Assessing NATO’s 2022 Strategic Concept“ *Defense&Security Analysis*, 39 (2023), 542, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14751798.2023.2270230?needAccess=true>.

⁴⁸ Ieva Karpavičiūtė, Vytautas Keršanskas, „New NATO Strategic Concept: Baltic States Perspective“ NATO Strategic Concept 2022; a Look from the Lithuanian Perspective“, 2021, 3-13.

nuostatų iki tol, kol Rusija nenutrauks agresyvios elgsenos ir nepradės laikytis tarptautinėje teisėje įtvirtintų normų⁴⁹. Būtent šiuo atveju yra matomas kardinalus retorikos ties Rusija pokytis, kurį patvirtina ir dokumente pabrėžiamos gynybos ir atgrasymo pajėgumų stiprinimo gairės. Todėl galima teigti, kad yra siunčiama žinutė Rusijai ir ją remiančioms valstybėms, kad aljansas ir kiekviena jo narių savarankiškai palaiko tęstinį pasirengimą ir užtikrina nuoseklias investicijas į savo ir sąjungininkių saugumą.

Pastarųjų dviejų NATO strateginių koncepcijų kaita grėsmių vertinime yra kardinali ir, galima teigti, tai yra svarbus aspektas Lietuvai įgyvendinant savo saugumo ir gynybos politiką, kadangi atskleidžiama, kokioje aplinkoje veikė Lietuvos veikėjai. Lyginant 2010 m. ir 2022 m. NATO strategines koncepcijas matomas aiškus pokytis grėsmių vertinime, pereinant nuo to, jog nekyla jokių iššūkių taikai transatlantinėje bendruomenėje dėl žemo konvencinio užpuolimo lygio galimybės⁵⁰, iki to, kad euroatlantinė erdvė nėra taikos būsenoje ir negalima atmesti konvencinio užpuolimo tikimybės⁵¹. Tai yra kardinalus pozicijos pokytis, siunčiantis signalą, jog aljansas perkrauna savo požiūrį į saugumo aplinką, daugiau dėmesio skiriant rytiniam NATO flango apginamumui ir atgrasymui. Žinoma, tai nereiškia, kad aljanso šiuolaikinių grėsmių suvokimas – naujausiame dokumente išlaikomas dėmesys globalioms problemoms, nekonvencinėms grėsmėms, keliančioms pavojų valstybių narių populiacijoms NATO ribose ir už jų. Visgi verta pabrėžti, jog nors ir ankstesne strategine koncepcija bandyta pereiti nuo aljanso pozicionavimo kaip tradicinės, regioniniu saugumu susirūpinusios organizacijos, iki labiau globaliais saugumo interesais paremtos perspektyvos⁵², tokia transformacija buvo sunkiai įmanoma ir dėl Rusijos pradėtų karinių veiksmų prieš Ukrainą 2014 m. ir 2022 m., ir dėl spartaus Rusijos karinių pajėgumų modernizacijos bei karinių programų vystymo. Vertinant daugiau nei dešimtmetį tarp 2010 m. ir 2022 m. vystytą agresyvią Rusijos politiką, tai akivaizdžiai didino regiono saugumo nestabilumą. Prie to prisidėjo ir bandymai kelti ultimatumus NATO dėl valstybių narių, prisijungusių po 1997 m.,⁵³ statuso ar jose dislokuotų sąjungininkių pajėgų, ką galima vertinti kaip tiesioginį spaudimą rytinio flango šalims bei pačiam aljansui, siekiant paveikti priimamus itin reikalingus sprendimus šių valstybių atžvilgiu.

Bendrai žvelgiant 2022 m. atnaujinta NATO strateginė koncepcija gali būti suprantama kaip artimesnė rytiniam flangui priklausančių valstybių įsivaizdavimui to, kaip turėtų atrodyti NATO. Nors

⁴⁹ NATO, „NATO 2022 Strategic Concept“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d.,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.

⁵⁰ NATO, „Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d.,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf.

⁵¹ NATO, „NATO 2022 Strategic Concept“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d.,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

⁵² Karpavičiūtė, Keršanskas, *New NATO Strategic Concept*, 6.

⁵³ NATO, „Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d., https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_25468.htm.

praėjus beveik porai metų nuo strateginės koncepcijos atnaujinimo vyrauja diskusija, ar NATO Rusijos klausimu neturėjo žvelgti toliau ir numatyti, kaip atrodys pokario santykis su šalimi agresore, galima tik svarstyti, ar tai yra būtent šio dokumento apimties klausimas. Vis tik aljanso pozicija Rusijos atžvilgiu yra išreikšta gan aiškiai – tai yra realią grėsmę kelianti valstybė. Atnaujintoje strateginėje koncepcijoje NATO santykis su Rusija, grėsmių ir saugumo aplinkos vertinimas, pajėgumų vystymas pereinant nuo ekspedicinių pajėgų prie priešakinės gynybos yra vertinti kaip svarūs pokyčiai aljanse ir ši griežta pozicija Rusijos atžvilgiu prisideda išlaikant sąjungininkių dėmesį Lietuvai ir kitoms rytinio flango valstybėms. Visgi verta atminti, kad iš dalies visa tai yra jau anksčiau prasidėję procesai, kurie atliepiami įgyvendinat ilgalaikes atgrasymo ir gynybos priemones. Todėl kolektyvinio saugumo užtikrinimas yra ne deklaracija, bet realiais įsipareigojimais ir įgyvendinamais darbais grindžiama viso aljanso laikysena.

4.2. NATO viršūnių susitikimų komunikatai.

4.2.1. 2016 m. NATO viršūnių susitikimo Varšuvoje komunikatas.

NATO viršūnių susitikimas 2016 m. Varšuvoje buvo vienas tų, kurio sprendimai Lietuvai buvo itin laukiami: sustiprintas atgrasymas prieš Rusiją, padidini vietoje esantys gynybiniai pajėgumai, vadinamasis „*Boots on the ground*“ (liet. vietoje esančios pajėgos). Dėl to verta pažymėti, kad pagrindinis viršūnių susitikimo komunikate įtvirtintas sprendimas, kuris tuo metu Lietuvai sukūrė tiek kiekybinį, tiek kokybinį pokytį, buvo eFP dislokavimas, kurios rėmine valstybe tapo Vokietija⁵⁴. Apžvelgus bendrą tuomečių Lietuvos pagrindinių valstybės asmenų retoriką matoma, kad Varšuvos viršūnių susitikimas formuotas kaip galimybė pasiekti nacionalinę sėkmės istoriją⁵⁵ - eFP dislokavimas buvo būtinas, ilgalaikis ir svarus kolektyvinę gynybą stiprinantis sprendimas, atliepiantis iššūkius rytiniame NATO flange. Analizuojant 2016 m. viršūnių susitikimo komunikatą ir saugumo bei gynybos analitikų publikacijas galima išskirti keletą kertinių aspektų. Pirma, šis NATO viršūnių susitikimas vyko įtemptos saugumo situacijos kontekste, du metai po to, kai Rusija okupavo Krymą ir pradėjo karą rytų Ukrainoje. Priimtas sprendimas dėl priešakinės gynybos stiprinimo prisidėjo prie tvirtesnės NATO aljanso atgrasymo laikysenos⁵⁶, todėl galima teigti, kad tai buvo ne tik rytinio flango valstybių gynybinis pastiprinimas, bet taip buvo parodyta ir principinė pozicija Rusijai, kad nebūtų jokių bandymų inicijuoti karinės jėgos panaudojimo prieš Lietuvą ar kitas Baltijos šalis. Vis dėl to šiuo atveju verta atkreipti dėmesį, kad šiame komunikate nebuvo akcentuojamas Rusijos grėsmės faktorius (Rusija pirmą kartą tiesiogine grėsme aljansui įvardyta tik

⁵⁴ NATO, „Warsaw Summit Communiqué“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

⁵⁵ Liucija Zubrutė, „Prezidentė NATO viršūnių susitikime tikisi istorinės sėkmės“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.vz.lt/article/20160707/ARTICLE/160709760>.

⁵⁶ Stéfanie von Hlatky, „NATO After the Warsaw Summit“, USC Center on Public Diplomacy, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/nato-after-warsaw-summit>.

minėtoje 2022 m. strateginėje koncepcijoje), o sutarimas dislokuoti eFP buvo vadinamas pastiprinimo priemone (angl. *assurance measure*). Antra, Lietuva ir kitos Baltijos šalys buvo vienos iš aktyviausiai pabrėžiančių Rusijos grėsmę aljansui ir skatinančios imtis veiksmų kolektyviniam saugumui stiprinti⁵⁷. Lietuvos atveju, nuo 2014 m. ji buvo viena iš aljanso valstybių, kuri itin sustiprino savo investicijas į gynybą - nuo rekordiškai žemos Bendrojo vidaus produkto dalies, skirtos gynybos finansavimui, iki vienu iš pirmaujančių aljanso šalių pagal didėjančias investicijas į gynybą. Galima tik daryti prielaidą, kad Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių raginimas imtis veiksmų NATO mastu kilo ne tik iš realistinio Rusijos vystomos politikos ir keliamos grėsmės vertinimo, bet ir iš to, kad nacionaline prasme jau buvo daroma praktiškai viskas, ką leido turimi ir papildomai skirti resursai. Tai parodo, kad Lietuva ir pati investuoja į savo saugumą, svariai prisideda prie kolektyvinės gynybos įsipareigojimų įgyvendinimo, tuo pačiu siekiant didesnio NATO sąjungininkių buvimo vietoje.

4.2.2. 2022 m. NATO viršūnių susitikimo Madride komunikatas.

NATO viršūnių susitikimas Madride 2022 m. tapo išskirtiniu ir, kaip dažnai minima, istoriniu dėl keleto priežasčių: pirma, tais pačiais metais Rusija pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, todėl aljanso sprendimai buvo skubiai priimami stipriai pakitusiame geopolitiniame kontekste, antra, šio susitikimo metu buvo patvirtinta ir jau anksčiau minėta NATO strateginė koncepcija, trečia, priimtas sprendimas dėl galimybės turimas eFP pajėgas pakelti iki brigados lygmens. Apžvelgiant prieš viršūnių susitikimą Lietuvos viešojoje erdvėje vyravusią informaciją galima pastebėti, kad Lietuvos atstovai akcentavo, jog maksimalus susitikimo rezultatas būtų tai, kad Rusija būtų konkrečiai įvardyta kaip tiesioginė grėsmė aljansui, bei sustiprinta priešakinė gynyba padidinant esamą sąjungininkų karių skaičių Lietuvoje. Šiame kontekste itin svarbu atkreipti dėmesį, kad pasirengimas NATO viršūnių susitikimui visų suinteresuotų institucijų buvo įvardytas kaip politinio sutarimo klausimas – tai atsispindi aukščiausių saugumo ir gynybos bei užsienio politiką formuojančių asmenų sutarime pasidalinti darbais ir palaikyti vieningą komunikaciją rengiantis viršūnių susitikimui⁵⁸. Sprendimas, dėl kurio įtvirtinimo 2022 m. viršūnių susitikimo komunikate Lietuva dėjo itin dideles pastangas, buvo galimybė, esant poreikiui, dislokuotus eFP batalionus pakelti iki brigados lygmens vienetų⁵⁹. Visgi apie šį sprendimą, kuris ilgainiui prisidėjo „perkraunant“ aljanso poziciją ties atgrasymu ir gynyba, viešai buvo užsiminta dar neeiliniame NATO viršūnių susitikime Briuselyje 2022 m. kovo mėn., surengtame po plataus masto Rusijos invazijos į Ukrainą. Tuomet buvo sutarta, kad geopolitinė

⁵⁷ Mārtiņš Vārgulis, „Credible Deterrence in the Baltic Region“, International Centre for Defence and Security, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.jstor.org/stable/resrep54294>.

⁵⁸ BNS, „Lietuva iš NATO viršūnių susitikimo tikisi rytinio flango gynybos sustiprinimo“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/05/04/lietuva-is-nato-virsuniu-susitikimo-tikisi-rytinio-flango-gynybos-sustiprinimo>.

⁵⁹ NATO, „Madrid Summit Declaration“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.

situacija reikalauja tęstinių sprendimų dėl karių skaičiaus didinimo rytiniame NATO flange⁶⁰. Priimtas sprendimas dėl stiprinamos priešakinės gynybos pademonstravo nuoseklų aljanso veikimą stiprinant kolektyvinę gynybą ir tęsiant išipareigojimus rytinio flango valstybėms. Tuo pačiu tai galima įvertinti kaip Lietuvos saugumo ir gynybos politikos laimėjimą siejant tai su vertybine valstybės pozicija Rusijos karinės grėsmės atžvilgiu ir akcentuotu poreikiu turėti daugiau sąjungininkių pajėgumų vietoje.

5. Lietuvos atvejo analizė.

Šioje empirinėje darbo dalyje analizuojama, kokia praktika susiformavo tarp Lietuvos gynybos politikos formuotojų siekiant užtikrinti, kad Lietuvos siekiniai NATO būtų įtvirtinti viršūnių susitikimų komunikatuose ir patvirtinti 2016 m. ir 2022 m. vykusiuose NATO viršūnių susitikimuose, taip pat išnagrinėti, kaip veikėjai patys suvokė savo rolę šiame procese. Analizė atliekama pasitelkiant atliktų interviu metu surinktus duomenis, kurie nagrinėjami remiantis praktikų teorijos keliamomis prielaidomis apie tai, kaip veikiama individų lygmenyje siekiant įtvirtinti pasitelkiamas praktikas.

Sklandžiam tyrimui atlikti analizė yra struktūruojama į tris dalis, pritaikant teoriniame pagrinde išskiriamus pjūvius – Lietuvos kompetencijos deklaravimas, Lietuvos kompetencijos (ne)priėmimas, Lietuvos pasinaudojimas įtaka. Ši logika pasitelkiama atsižvelgiant į tai, kad tyrime siekiama išnagrinėti nuoseklų procesą ir susiformavusią praktiką nuo ištakų iki to, kaip identifikuoti sprendiniai buvo sutarti kaip įgyvendinami tarp NATO sąjungininkių.

5.1. Lietuvos kompetencijos deklaravimas.

Nagrinėjant Lietuvos atvejį formuojant praktiką NATO sprendimų priėmimo, šio tyrimo analizė pradedama nuo to, kaip Lietuva NATO kontekste deklaravo savo kompetenciją. Remiantis praktikų teorijos prielaidomis toliau nagrinėjama, kaip Lietuvos gynybos politikos formuotojai operavo savo ekspertinėje srityje aktualizuojant Rusijos grėsmės rytiniam NATO flangui ir visam aljansui klausimą, išryškinamos Lietuvos ir jos sąjungininkių NATO perspektyvos į Rusijos keliamą grėsmę aljanso narėms ir kaip grįstas tolimesnis poreikis stiprinti priešakinę gynybą.

Apžvelgiant atliktų pokalbių su respondentais duomenis yra matoma bendra tendencija, kad ekspertinė sritis, kurioje Lietuvos atstovai veikė ir veikia itin aktyviai, yra Rusijos grėsmės aktualizavimas – tai yra pagrindas, nuo kurio Lietuvos gynybos politikos formuotojai tiek 2016 m., tiek 2022 m. atsispyrė įtvirtinant tarptautinę valstybės poziciją. Nagrinėjant kompetencijos deklaravimo aspektą galima teigti, kad Lietuva save pozicionavo kaip valstybę, kuri turi ekspertinį Rusijos suvokimą. Tai matyti iš respondentų atsakymų teigiant, kad Lietuva, kaip su Rusija besiribojanti valstybė, turėjo lyderystės elementą - daugiau svarių argumentų karinei grėsmei

⁶⁰ NATO, „Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193613.htm?selectedLocale=en.

pabrėžti, realiai situacijai parodyti⁶¹. Tokia pozicija leidžia patvirtinti ir jau ankstesniame skyriuje dėl Lietuvos saugumo ir gynybos politikos formavimo pagrindų darytą prielaidą, kad nacionaliniai saugumo interesai šioje srityje kyla iš grėsmių suvokimo ir tokių problemos pozicionavimą galima laikyti atspirties tašku, kodėl tiek 2016 m., tiek 2022 m. Lietuva itin aktyviai veikė dėl jos ir kitų NATO rytinio flango valstybių atgrasymo ir gynybos pajėgumų pastiprinimo.

Visgi Rusijos grėsmės suvokimas tarp Lietuvos ir kitų jos NATO sąjungininkų 2016 m. ir 2022 m. varijavo. Pokalbių su respondentais metu pastebėta keletas aspektų. Pirmia, išryškėjo bendra tendencija, kad Rusijos grėsmės suvokimas tarp sąjungininkų kito ir 2014 m. tapo vienu iš lūžinių metų prieš Lietuvai vienus iš svarbiausių 2016 m. ir 2022 m. viršūnių susitikimų „<...> galima vertinti, kad buvo trys lūžiai – suvokimas evoliucionavo. Bent jau 2014 m. ir 2022 m. buvo lūžis, 2008 m. buvo indikacija“⁶², kadangi tai buvo signalas aljansui imtis kitokio požiūrio, t.y., nuo pagrindo vykusios krizių prevencijos ir valdymo už NATO ribų, iki grįžimo prie konkrečių kolektyvinės gynybos įsipareigojimų ir bendros aljanso laikysenos pokyčių⁶³. Antra, vertinant bendrą respondentų atsakymų tendenciją yra verta išskirti tai, kad prieš 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimus aljanso narės turėjo šiek tiek skirtingą poziciją Rusijos grėsmės klausimu. Pirmuoju atveju apklausti politikos formuotojai sutinka, kad diskusijos prieš Varšuvos viršūnių susitikimą Rusijos karinės grėsmės atžvilgiu buvo sudėtingos – sąjungininkės nesutarė, kaip tai turėtų būti įvardijama. Dalis apklaustųjų akcentavo, kad šalys, kurios toli nuo Rusijos, ir tos, kurios yra arti ir su ja susidūrusios istoriškai, turi skirtingą suvokimą „<...> yra du skirtingi dalykai: grėsmės supratimas ir atsakas“⁶⁴ ir iki Krymo okupacijos 2014 m. aljansas ilgą laiką nebuvo susidūręs su egzistencine grėsme – tai buvo vienas iš „suvokimo evoliucijos“ elementų. Nors Lietuva aktualizuodama Rusijos grėsmę sąjungininkėms neretai buvo vadinama vieno klausimo šalimi, jos ekspertizė buvo vertinama, ir kombinuojant su tinkama argumentacija buvo sulaukiama pritarimo „<...> visi suprato, kad su Rusija įprastas bendradarbiavimas po Krymo nebegalimas. Bet iki tol bendradarbiavimas buvo toks platus, kad jau to sustabdymas buvo labai juntamas“⁶⁵. Analizuojant šį aspektą pastebėta, kad yra minimas politinės diskusijos klausimas. Nors dokumentai ir oficialūs vertinimai tiek sąjungininkų, tiek Lietuvos dėl Rusijos grėsmės visiškai sutapo prieš Varšuvos viršūnių susitikimą, viena iš dilemų tarp aljanso narių buvo tai, kaip reikia reaguoti⁶⁶, vadinasi, kaip reikia žiūrėti į esamas grėsmes ir koks turi būti atsakas. Čia respondentai išskiria konkrečias kryptis: viena yra tai, kad NATO privalėjo atsigręžti į savo ištakas - kolektyvinės gynybos įsipareigojimus - ir tame kontekste vystyti diskusijas

⁶¹ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁶² R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

⁶³ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

⁶⁴ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

⁶⁵ R6, interviu su autore, Vilnius 2024 m. balandžio 5 d.

⁶⁶ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

dėl galimų priemonių įsipareigojimams sustiprinti⁶⁷, antra, tuo pačiu metu dalis sąjungininkų pabrėžė, kad reikia tęsti bent ribotą partnerystę su Rusija arba dialogą informacijos apsikeitimui palaikyti⁶⁸. Trečia, matant agresyvią Rusijos laikyseną buvo vykdyta nuosekli ir konkreti NATO komunikacija, kad bet kokie aljanso sprendimai ar veiksmai neturėtų būti laikomi kaip eskalacijos ar agresijos signalas Rusijai „<...> labai tikslinės žinutės, kad esame gynybinis aljansas. Buvo eskalacijos baimė“⁶⁹, bet tuo pačiu pabrėžiama, kad grėsmės vertinimas buvo vienodas tarp visų sąjungininkų ir tai yra „<...> savaimė suprantama, kitaip aljansas jau būtų veikiausiai *exposed* [liet. pažeidžiamas – aut. pastaba]“⁷⁰.

Kitas atvejis yra Lietuvos sąjungininkų NATO pozicija prieš Madrido viršūnių susitikimą 2022 m. Čia tarp respondentų pastebimas bendras visų sutarimas dėl sąjungininkų pozicijos „<...> niekas nebesiginčijo, kad reikia stiprinti gynybą, rytų flangą įvairiomis priemonėmis, <...> ir politinių ginčų, kad kažkas sakytų va, Rusija ne grėsmė ar čia mes per daug išsigandom, <...> tokių nebuvo“⁷¹. Šiuo atveju nors Lietuva su kitomis rytinio flango valstybėmis aktualizavo Rusijos karinės grėsmės klausimą taip pat kaip prieš 2016 m. NATO viršūnių susitikimą, galima daryti prielaidą, kad šiuo atveju grėsmę aktualizuoti, arba tęsti nuoseklų jau anksčiau išreikštos pozicijos palaikymą, buvo sąlyginai lengviau dėl keleto priežasčių. Pirma, nors Rusijos pradėtas plataus masto karas prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 d. buvo dar vienas kertinis lūžis⁷² iliustruojantis realią Rusijos grėsmę, bet tuo pačiu iki šios situacijos vedė praktiškai metai laiko eskalacijos prie Rusijos-Ukrainos pasienio telkiant karių, karinę techniką, keliant ultimatumus ne tik Ukrainai, bet ir Vakarų šalims bei pačiam NATO aljansui. Tuomet abejonių dėl grėsmės iš rytų nebebuvo ir tai buvo nebe interpretacijos klausimas, bet vieningas aljanso sutarimas paremtas faktais: Rusija dar kartą pažeidė tarptautinę teisę neprovokuotai panaudodama pilną karinę jėgą prieš kitą valstybę ir taip pažeisdama oficialiai pripažintas sienas ir teritorinį vientisumą⁷³. Antra, vieningas visą aljansą sudarančių valstybių suvokimas atsispindėjo NATO komunikacijoje ir strateginiuose dokumentuose⁷⁴. 2022 m. atnaujinta NATO Strateginė koncepcija, kaip jau minėta anksčiau, pirmą kartą tiesiogiai įvardijo Rusiją kaip tiesioginę grėsmę aljanso saugumui, todėl galima teigti, kad tai tarsi užtvirtino konkrečius Rusijos vertinimo aspektus ir praktiškai nulėmė tolimesnį NATO ir Rusijos dialogą. Tuo pačiu kalbinti respondentai pabrėžia, kad tai yra ir Lietuvos bei kitų Baltijos šalių ir Lenkijos lyderystės indėlis, kadangi vienas kertinių aspektų buvo tai, jog savo argumentacijai dėl Rusijos grėsmės įtvirtinti buvo pasitelkiamas kitų šalių gynybos politikos formuotojų, oficialių valstybių atstovų vizitų

⁶⁷ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁶⁸ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

⁶⁹ R6, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. balandžio 5 d.

⁷⁰ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁷¹ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

⁷² R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

⁷³ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁷⁴ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

organizavimas susitikti su tais, kurie kiekvieną dieną dirba analizuodami ir teikdami grėsmių vertinimus⁷⁵, taip užtikrinant daugiau galimybių Lietuvos formuojamai pozicijai įtvirtinti.

Apžvelgiant šią Lietuvos pradėtos formuoti praktikos dalį pastebima tai, kad Rusijos karinės grėsmės klausimo aktualizavimas tapo pagrindu, kaip bus grindžiamas poreikis užtvirtinti specifinę proceso baigtį – NATO pajėgumų Lietuvoje dislokavimo ir vėliau pajėgumų lygmens didinimo bei įtvirtinti šias nuostatas NATO viršūnių susitikimų komunikatuose. Galima teigti, kad šiame etape yra itin svarbu suprasti Rusijos grėsmės vertinimo kaitą tarp NATO narių 2016 m. ir 2022 m. laikotarpyje. Nors ji buvo akcentuota jau anksčiau nagrinėjant 2010 m. ir 2022 m. NATO Strategines koncepcijas, visgi praktinis to atspindys demonstruoja, kad Lietuvos pozicijai įtvirtinti nebuvo lengva, kadangi tai yra ne tik grėsmių vertinimas, bet ir politinis sprendimas bei atsakomybė, kokia prieiga išsūkiui spręsti bus taikoma, kokios priemonės atgrasymui užtikrinti ir įgyvendinti atliepia bendrą aljanso poziciją. Kaip aptarta pristatant šio tyrimo teorinį pagrindą, formuojant praktiką veikėjai operuoja specifiniame kontekste, kuris reikalauja turimų žinių panaudojimo tai įtakai įtvirtinti⁷⁶. Atliekamoje analizėje aiškiai matoma, kad tiek prieš Varšuvos, tiek prieš Madrido viršūnių susitikimus geopolitiniai sukrėtimai yra aplinka, kurioje Lietuvos gynybos politikos formuotojai veikia ir atstovauja valstybės interesus. Į jų veikimą šiais atvejais reikėtų žvelgti per tai, kad yra pasinaudojama susidariusia ir vėliau paaštrėjusia saugumo situacija NATO rytiniame flange ir visoje Europoje kaip savo galimybių langu. Pavyzdžiui, iš respondentų perspektyvos galima suprasti, kad buvo siekiama Lietuvą parodyti kaip vieną iš lyderių suprantančių, kas yra Rusija ir jos problematika, su kuria kitų valstybių sąjungininkių atstovai būdavo supažindinti tiesiogiai, nes „<...> kai pamato tiesiogiai ir turi galimybę pamatyti ir padiskutuoti su žmonėmis, kurie kiekvieną dieną su tuo dirba, tai yra visai kitas efektas“⁷⁷. Tai, apjungus su jau anksčiau minėtu Lietuvos indėliu didinant gynybos biudžetui skiriamą finansavimo dalį ir LK pajėgumų modernizaciją, parodo valstybės indėlį į atgrasymą ir pasirengimą gynybai. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, kad remiantis jau minėta Jeremie Cornut koncepcija⁷⁸, nagrinėjant tokius atvejus yra labai svarbu atskirti elgesį, veikimą ir praktiką, kur pastarajai reikalingas atsikartojimo dėsnis. Būtent šiame etape atsispindi besiformuojančios praktikos pagrindas, kadangi nuolatos palaikomas Lietuvos dėmesys Rusijos karinės grėsmės aktualizavimui rodo nuoseklią valstybės poziciją ir prie jos formavimo prisidedančių gynybos politikos formuotojų indėlį rengiantis NATO viršūnių susitikimams. Tai, pasak vieno iš respondentų, buvo etapas, kai įvyko virsmas, nes dėmesys buvo sufokusuotas į rytinio flango gynybos klausimus „<...> darbas buvo fokuse su rytiniu flange, dalyvauji su savo šalimi susijusių reikalų sprendime, vyksta grėsmių

⁷⁵ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁷⁶ Pouliot, Cornut, *Practice Theory and the Study of Diplomacy*, 303.

⁷⁷ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁷⁸ Cornut, 5.

aktualizacija, kad reikia spręsti apginamumo klausimus⁷⁹. Tik šiuo aspektu yra verta atkreipti dėmesį į geopolitinės situacijos pokytį, kadangi Rusijos kariniai veiksmai Ukrainos atžvilgiu 2014 m. ir 2022 m. tarp NATO narių buvo priimti taip, kad prieš Madrido viršūnių susitikimą Lietuvai reikėjo tik išlaikyti savo jau ilgą laiką turėtą poziciją agresorės atžvilgiu ir grėsmės aljanso saugumui klausimu, kadangi sutarimas tarp visų sąjungininkių buvo įtvirtintas ir vienodas – Rusija yra tiesioginė grėsmė euroatlantiniam saugumui.

Apibendrinant šią analizės dalį reikia išskirti šiuos pagrindinius aspektus. Pirma, Lietuva ir jos gynybos politiką formuojantys veikėjai nuosekliai laikėsi valstybės pozicijos dėl Rusijos karinės grėsmės aljanso atžvilgiu prieš 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimus, tuo pačiu referuojant į poreikį NATO aljansui grįžti prie pradinės jo paskirties – kolektyvinės gynybos – ir imtis priemonių rytiniam NATO flangui stiprinti. Antra, Lietuva pozicionavo save kaip vieną iš lyderių, turinčių gilią ekspertizę Rusijos klausimu. Šiuo atveju itin pasitarnavo tai, kad gynybos politikos formuotojai savo turimą rolę įdarbino skleidžiant Lietuvos ekspertizę: pasinaudota galimybių langu, kai dėmesys aljanso buvo skirtas būtent rytinio NATO flango apginamumui stiprinti, organizuoti sąjungininkių šalių atstovų susitikimai situacijai pristatyti, istorinės patirties su Rusija akcentavimas. Taip pat prie problemos įtvirtinimo prisidėjo tai, kad 2022 m. Rusijos pradėta atvira, plataus masto karinė invazija į Ukrainą tapo nuoseklus Lietuvos Rusijos karinės grėsmės aktualizavimo įrodymu – išlaikyta nuosekli pozicija atspindėjo ilgametį Lietuvos indėlį tiek grėsmių vertinimo, tiek politinės diskusijos klausimais. Tai leidžia teigti, kad Lietuva sėkmingai atskleidė valstybės poziciją dėl Rusijos karinės grėsmės NATO aljansui ir konkrečiai rytiniam flangui, siekiant įtvirtinti jai palankius sprendimus Varšuvos ir Madrido NATO viršūnių susitikimų metu.

5.2. Lietuvos kompetencijos (ne)priėmimas.

Atlikus kompetencijos deklaravimo analizę apibrėžta, kad Lietuva tiek 2016 m., tiek 2022 m. NATO viršūnių susitikimų kontekste aktualizavo ir išlaikė nuoseklią poziciją vertindama Rusijos keliamą karinę grėsmę euroatlantiniam aljansui ir ypač rytiniam jo flangui. Kadangi deklaravus grėsmių aktualizavimo kompetenciją buvo identifikuotas poreikis stiprinti atgrasymą ir pasirengimą kolektyvinei gynybai per priešakinės gynybos įtvirtinimą, šioje analizėje dalyje bus nagrinėjama, kaip Lietuva siekė daryti įtaką kitiems, kad būtų pripažinta šalies siūloma perspektyva, ir ar tą kompetenciją priėmė kiti veikėjai.

Kaip ir minėta pirmojoje analizės dalyje, Lietuvai pozicionavus save kaip ekspertę Rusijos karinės grėsmės klausimu ir aktualizavus pastarosios grėsmę NATO aljansui, vienas pagrindinių išryškėjusių sprendimų, kaip reikėtų prieiti susidariusią situaciją, buvo NATO atgrasymo ir kolektyvinės gynybos stiprinimas.

⁷⁹ R6, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. balandžio 5 d.

Pirma, praktiškai visi respondentai vieningai sutaria, kad derybinė Lietuvos pozicija saugumo ir gynybos politikos srityje nesikeitė. Gynybos politiką formuojantys ir įgyvendinantys asmenys palaikė tvirtą ir nuoseklią poziciją komunikuojant NATO sąjungininkams savo viziją ir siūlymus dėl kolektyvinės gynybos stiprinimo ir priešakinės gynybos įtvirtinimo. Kaip teigė vienas iš respondentų „<...> ji buvo nuo pat pradžių suformuluota, nuo pat pradžių, kai buvo apsispręsta, ko mes siekiame“⁸⁰, tuo pačiu pabrėžiama, kad ši Lietuvos veikėjų savybė buvo vertinama tarp NATO sąjungininkų „<...> ir tas nuoseklumas, bent jau mano patirtis liudija, yra vienas iš dalykų, kurių supranta ir vertina visi“⁸¹. Derybinės pozicijos svarba yra pabrėžiama nustatant minimalų ir maksimalų siekius, kadangi konkretų rezultatą derybose atneša tai, kiek su nustatyta pozicija gali veikėjai pasiekti ten, kur jie veikia, šiuo atveju NATO kontekste. Visgi analizuojant duomenis yra pastebima, kad rengiantis Varšuvos viršūnių susitikimui buvo susidurta su tam tikrais iššūkiais dėl nuomonių išsiskyrimo aljanse, kurie, nors ir nesulpnino Lietuvos pozicijos, bet pareikalavo papildomo derybinio indėlio tam, kad būtų sutartas visiems tinkamas konstruktas⁸². Kaip teigė vienas iš kalbintų ekspertų, Lietuvos derybinę poziciją su kitomis sąjungininkėmis teko atstovėti susitikimuose „<...> Nuo derybinės krypties nenukrypome, reikėjo <...> atstovėti, nes buvo kita atsvara dėl dialogo“⁸³ ir tai yra išskiriamas kaip labai svarbus kompetencijos įtvirtinimo ir pripažinimo tarp kitų išorės veikėjų aspektas. Kadangi tokių svarstymų nebuvo pastebėta pokalbiuose dėl situacijos prieš Madrido viršūnių susitikimą, galima daryti prielaidą, kad sąjungininkų atsargumas prieš Varšuvos viršūnių susitikimą kilo iš tuo metu susiklosčiusios geopolitinės situacijos ir, kaip jau aptarta ankstesnėje analizės dalyje, pačiame aljanse buvusių svarstymų, koks turėtų būti tinkamas atsakas į Rusijos sukeltą karinę grėsmę. Taip pat kai kurie respondentai atkreipė dėmesį į institucijų, prisidedančių prie saugumo ir gynybos politikos formavimo ir (ar) įgyvendinimo, tarpusavio bendradarbiavimo aspektą. Pabrėžiama, kad tarp pagrindinių veikėjų nuomonės neišsiskyrė, o siūlymai buvo konceptualizuoti, todėl pozicijas sutarus tarpinstituciniu lygmeniu buvo maksimalus įsitraukimas tai įgyvendinti⁸⁴. Kaip ir minėta ankstesniame skyriuje, suinteresuotų institucijų ir pagrindinių veikėjų bendras sutarimas ir pasidalijimas veikimo erdve sudarė prielaidas efektyviam Lietuvos nacionalinio saugumo interesų užtikrinimui ir įgyvendinimui.

Antra, analizuojant respondentų atsakymus pastebėta, kad nors Lietuva ir pozicionuojama kaip lyderė, yra užsimenama, kad šalies gynybos politikos formuotojams ir delegacijoms rengiant Lietuvos poziciją 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimams idėjos dėl priešakinės gynybos buvo siūlytos ir kitų Baltijos valstybių bei Lenkijos, todėl Lietuva su šia pozicija neišėjo viena tiek

⁸⁰ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁸¹ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁸² R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

⁸³ R6, interviu su autore, Vilnius 2024 m. balandžio 5 d.

⁸⁴ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

eFP klausimu „<...> anksti išryškėjo, kad mūsų pasiūlytas <...> tai buvo idėja Baltijos valstybių, kad verta dislokuoti“⁸⁵, tiek galimų brigadų dislokavimo klausimu „<...> buvo bendra Baltijos valstybių pozicija, <...> reikėjo galvoti apie tas priemones, kurios padėtų realiai sustiprinti mūsų saugumą. <...> Tai Baltijos valstybės buvo tos, kurios iš tikrųjų kėlė brigadų klausimą“⁸⁶. Trijų Baltijos šalių ir Vyšegrado devintuko formatus sudarančios valstybės yra tarp dažniausiai respondentų minimų formatų, kurie kartu su Lietuva NATO teikė siūlymus dėl priešakinės gynybos vystymo aljanse arba palaikė koncepto idėją, ją pristčius sąjungininkams. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šios šalys yra vertinamos kaip pagrindinės Lietuvos partnerės vystant poziciją NATO, kadangi daugiašalėje organizacijoje, kuri yra paremta sprendimų priėmimu konsensuso sąlygomis, gali būti sunkiau įtvirtinti savo poziciją be platesnio šalių rato paramos „<...> nei viena šalis neturi privilegijos <...>, kad pati viena gali nuspręsti. Visada reikia ieškoti sąjungininkių ir burti tas pačias grupes“⁸⁷ - taip vadinamas panašiai mąstančių šalių klubas, kuris tarpusavyje derinasi pozicijas ir kartu jas atstovi pristatant kitoms aljanso sąjungininkams⁸⁸. Analizuojant duomenis pastebėta, kad minėti formatai jau yra daugiau mažiau įsitvirtinę, o pats rytinis NATO flangas jau yra suprantamas kaip aljanso duotybė. Tai yra vertinama kaip viena iš Lietuvos ir tuo pačiu kitų valstybių stiprybė siekiant kitų NATO sąjungininkių pripažinimo jų kompetencijos atžvilgiu sprendimų formavime „<...> [rytinio flango šalys – aut. pastaba] aiškia politine jėga ir su savo agenda [liet. darbotvarke – aut. pastaba], kurios jau niekaip nepakeisi. Ir čia yra mūsų stiprybė, kad ją pavyko taip sulipdyti“⁸⁹. Kaip ir minėta, trijų Baltijos šalių ir Vyšegrado devintuko formatai yra du pagrindiniai, kuriuose Lietuva veikia NATO aljanso kontekste. Visgi, nenuvertinant kitų bendradarbiavimo formatų reikšmės, respondentai dažniau atkreipė dėmesį į trijų Baltijos šalių ir Lenkijos bendradarbiavimo formatą, kadangi tai yra natūraliai, kertinių interesų pagrindu įsteigtas bendradarbiavimo formatas⁹⁰. Nagrinėjant šio valstybių bendradarbiavimo formato veikimą Varšuvos ir Madrido viršūnių susitikimų kontekste apie tai kalbėję respondentai sutinka, kad tai yra tampriausias ir reguliariausias formatas, kadangi sutampa grėsmių matymas, Rusijos vertinimas ir valstybių atstovaujamos pozicijos. Tai padaro pačias diskusijas efektyvesnėmis, kadangi visos formato šalys yra suinteresuotos įvertinti visas galimas alternatyvas, rasti geriausią sprendimą ir suderinti į išorę komunikuojamas pozicijas⁹¹. Tai įvertinus galima daryti prielaidą, kad tokiame įtvirtintame formate valstybėms pavyksta dažniau ir įvairiame atstovavimo lygmenyje apsikeisti tarpusavio pozicijomis, vertinimais ir siūlymais. Tuo pačiu yra verta pažymėti, kad keletas iš kalbintų asmenų teigė, jog tokiuose šalių bendradarbiavimo formatuose

⁸⁵ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁸⁶ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁸⁷ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

⁸⁸ R6, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. balandžio 5 d.

⁸⁹ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁹⁰ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁹¹ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

valstybių matymai diskutuojamu klausimu gali šiek tiek skirtis, pavyzdžiui, koks galėtų būti vėlesnis priimto sprendimo įgyvendinimas. Visgi yra indikuojama, kad šie aspektai netrukdytų Baltijos valstybėms koordinuoti bendradarbiavimo siekiant sustiprinti NATO atgrasymą ir gynybą rytiniame flange ir sutarti dėl atitinkamų nuostatų įtvirtinimo 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimų komunikatuose, kadangi geopolitinė situacija buvo tokia, kad tai atlikti buvo būtina⁹². Bendrai žvelgiant analizuojamų Varšuvos ir Madrido NATO viršūnių susitikimų atvejais, valstybių bendradarbiavimo formatų naudojimą galima sieti su jau anksčiau minėtu aspektu, jog tokių priemonių ieškojimas gali būti susijęs su būtent šio regiono, rytinio NATO flango, tematika, kuomet valstybės, tiesiogiai susidūrusios su Rusijos agresija ir vykdoma politika, aktualizuoja grėsmių užkardymo galimybes ir atgrasymo klausimus.

Rusijos karinės grėsmės vertinimas ir nestabili geopolitinė situacija regione visais aspektais yra du vienijantys faktoriai, tuo pačiu tai prisideda Lietuvos deklaruotos kompetencijos priėmimo. Tyrimo metu respondentai pažymėjo, kad praktikoje dažniausiai vartota argumentacija sprendimų priėmimo procese buvo ta, kad, jeigu Rusijos grėsmė yra savaime suvokiama, tuomet NATO sąjungininkių pajėgas siųsti reikia dabar, kadangi didesnė rizika yra daryti prielaidą, kad bet kokie veiksmai iš aljanso pusės gali valstybei agresorei atrodyti provokacija ir padėties eskalacija⁹³. Tai yra tęstinė Lietuvos gynybos politikos formuotojų pozicija analizuojamu laikotarpiu, kadangi saugumo aplinkai maksimaliai užaštrėjus 2022 m. tiesioginės Rusijos karinės grėsmės vertinimas, kaip jau minėta, atsirado ir oficialiuose NATO dokumentuose, kas atitinkamai paskatino imtis griežtesnių sprendimų. Kaip teigia vienas iš kalbintų asmenų, Rusijos pradėtas plataus masto karas prieš Ukrainą buvo metas, kai aljansas įtvirtino požiūrį, kad itin rimtai žiūri į kolektyvinę gynybą ir tai suformavo tokią aplinką, kurioje „<...> prasideda diskusija, kokie gi tie sprendimai gali būti. <...> visada yra svarbu kuo aiškiau identifikuoti, ko sieki, ir tada, aišku, teikti tuos siūlymus“⁹⁴. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad tokiu metu itin svarbi buvo lyderystė, kurią Lietuva su kitų rytinio flango valstybių palaikymu pademonstravo jau aptartais klausimais, kadangi esant geopolitinei įtampai aktualizuoti tiesioginės grėsmės poveikį ir galimas pasekmes ne tik tam tikro regiono narėms, bet ir visam aljansui, yra paprasčiau. Tuo pačiu tai yra tarsi galimybių langas, kuomet siūlymai ar konceptualios idėjos, ypač palaikomos ir kitų valstybių, turi daugiau galimybių būti priimanos svarstymui ir dėl pačios organizacijos poreikio išlaikyti tvirtą poziciją priešiška nusiteikusios valstybės atžvilgiu.

Kaip jau minėta, apžvelgiant šią analizės dalį yra svarbu suprasti, kaip Lietuva, jos gynybos politikos formuotojai, pasiekia, kad kiti veikėjai, šiuo atveju NATO sąjungininkės, pripažintų šalies

⁹² R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

⁹³ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

⁹⁴ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

kompetenciją keliamu klausimu. Bendrai pažvelgus į analizę yra matoma, jog procesas yra pakankamai kompleksiškas ir neviendimensis, kadangi yra pasitelkiami skirtingi būdai pozicijai įtvirtinti, pavyzdžiui, pozicijų koordinavimas su panašiai mažančiomis valstybėmis, darbas mažesniuose bendradarbiavimo formatuose, taip pat derybos ir aktualizavimas sumanymo dėl priešakinės gynybos koncepto įtvirtinimo ir stiprinimo. Kadangi praktikų teorijoje yra itin svarbu, kaip veikėjai operuoja esamoje aplinkoje, šiame etape yra svarbu įvertinti tai, kad Rusijos karinės grėsmės vertinimas ir suvokimas išlieka visą apjungiančiu pagrindu, tuo pačiu reikia atsižvelgti, koks santykis kuriamas su kitais veikėjais. Kaip ir minėta, respondentai dažnai pabrėžė Lietuvos darbą su kitomis regiono valstybėmis, kadangi itin svarbus aspektas daugiašalėje organizacijoje yra išėiti su tvirta pozicija. Galima teigti, kad tai prisidėjo prie praktikos formavimosi, kadangi trijų Baltijos valstybių ar Vyšegrado valstybių formatuose šalys turėjo matymą, kas su kokiais kitais NATO veikėjais palaiko tampresnį santykį, todėl vienas būdu įtvirtinti poziciją buvo pasidalyti bendravimą su kitomis šalimis tarp atitinkamo formato narių⁹⁵. Kalbėjimas vienu balsu atstovaujant platesnę poziciją rodė, kad yra vieningas tarpusavio sutarimas, o tai, galima manyti, kitų sąjungininkių akyse rodo klausimo rimtumą įvertinant aspektą, jog tai buvo pasiūlymą teikiančios šalys. Tuo pačiu galima daryti prielaidą, kad Lietuvos kompetencijos užtikrinimas iš dalies ir buvo vystomas per turimus santykius su kitomis rytinio flango valstybėmis per bendradarbiavimo formatus, kadangi bendros pozicijos palaikymas tapo vienu iš būdų parodyti, kad aktualizuojama problema ir jos siūlomas sprendimas yra svarbus visai grupei šalių.

Bene svarbiausias aspektas praktikų teorijoje, kuomet kalbama apie kompetencijos įtvirtinimą, yra tai, kad šiame etape yra nuolatinis laviravimas tarp techninių aspektų ir socialinių derybų, kuriomis iš esmės siekiama suprasti kito veikėjo poziciją tam, kad būtų suprasta kita, ne paties siūloma perspektyva⁹⁶. Pirmu atveju verta atkreipti dėmesį, kad kai kurie respondentai išskyrė Lietuvos pasinaudota tarp NATO šalių esama praktika leisti diskusinius, svarstymų dokumentus [angl. *food for thought, position papers* – aut. pastaba], taip pasinaudojant gynybos politikos formuotojų įgūdžiais⁹⁷. Tuo pačiu yra ir jau minėtos socialinės derybos, kurios labiau referuoja į gyvą santykį su kitais veikėjais ir šiuo atveju, galima daryti prielaidą, tai itin svarbus aspektas – yra einama į kontaktą su kitomis NATO narėmis, kad būtų suprasta jų perspektyva. Lietuvos atveju tai buvo viena esminių sąlygų siekiant įtvirtinti savo pozicijuotą kompetenciją todėl, kad, kaip jau minėta, būtent tokių susitikimų metu apsikeistos ir sutartos pozicijos išėina į tolimesnes derybas dėl NATO viršūnių susitikimo komunikato turinio. Kitas aspektas, kuris praktikoje atskleidžia teorinės prieigos socialinių derybų perspektyvą bei, galima teigti, atspindi Lietuvos kompetencijos pripažinimą, yra tai, kad

⁹⁵ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d

⁹⁶ Adler-Nissen, Pouliot, 7.

⁹⁷ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

respondentų pasidalinta patirtis rodo, jog visuomet buvo siekiama suprasti savo sąjungininkių turimą perspektyvą ir tuomet aktualizuoti savo valstybės viziją. Tai nereiškia, kad nebuvo neatsižvelgiama į tai, koks yra kitų NATO narių matymas, bet tame procese bandoma paaiškinti savąjį, kad būtų suprasti motyvai⁹⁸ bei perduota bendra idėja, kodėl sumanymas dėl priešakinės gynybos įtvirtinimo ir stiprinimo reiškė kolektyvinę naudą aljansui⁹⁹. Praktikų teorijoje teigiama, kad svarbiausia yra ne tai, kad veikėjas būtų kompetentingesnis už jį supančią aplinką, bet vertinama, kiek įtakos jis turės procesui¹⁰⁰, todėl vertinant pastebimą praktinę tendenciją ir argumentaciją, kad veikėjams tai yra suprantama kaip jų kasdienio darbo dalis siekiant rezultato, galima teigti, kad Lietuva padarė įtaką procesui pasinaudojant jos veikėjų gebėjimais, grėsmių suvokimu, vertinimu ir turimais faktais. Lietuvai naudingiems sprendimams dėl priešakinės gynybos įtvirtinimo ir stiprinimo NATO narės yra linkusios pritarti, kadangi šio proceso metu apsišaukiama pradinėmis pozicijomis ir išvalgomis tarp sąjungininkių, todėl pagal respondentų atsakymų tendenciją galima daryti prielaidą, kad pagrindė buvo postūmis dviejų aspektų. Pirma, grėsmės faktorius ir didėjanti geopolitinės situacijos įtampa, kuri iš esmės paskatino imtis ryžtingų sprendimų, parodančių aljanso vienybę, tvirtybę ir gebėjimą laiku imtis veiksmų – požiūrio pokytis¹⁰¹. Pirminiai siūlymai dėl priešakinės gynybos koncepto ir vėlesnio jos pastiprinimo buvo suprantami kaip atgrasymo priemonės, indėlis į šalių saugumą dabar ir tai buvo nuosekliai komunikuojama Lietuvos atstovų pozicija. Antra, nuolatinis Lietuvos karių ir sąjungininkių dislokuotų dalinių treniravimasis taikos metu leistų konstruoti taip reikiamą sąveiką, todėl teikiant pirminius siūlymus tai buvo įvertinta kaip itin apsimokanti ir savalaikė investicija į aljanso karinį saugumą ir efektyvumą¹⁰².

Apibendrinant galima teigti, kad šiame etape Lietuva padarė įtaką savo sąjungininkėms NATO dėl kompetencijų – ekspertizės Rusijos grėsmių vertinime ir derybinių įgūdžių - pripažinimo pasinaudojant keliomis priemonėmis. Pirma, buvo nustatyta ir viso proceso metu išlaikyta konkreti valstybės pozicija, kuri buvo vertinama tarp kitų NATO narių kaip demonstruojanti Lietuvos ir ją atstovaujančių veikėjų nuoseklumą. Galima teigti, kad šiame etape yra įdėtas didžiulis indėlis siekiant suprasti kitų NATO valstybių pozicijas, apsišaukti matomomis perspektyvomis ir argumentacija tam, kad būtų prieita geriausio sprendimo aljansui, tuo pačiu išlaikant Lietuvai palankų sutarimą aktualizuojant jos vizijos svarbą. Taip pat galima daryti prielaidą, kad sąjungininkams surezonavo tai, kad Lietuva, bendradarbiaudama su kitomis šalimis trijų Baltijos valstybių ir Vyšegrado devintuko formatuose, į dialogą su NATO sąjungininkėmis išėjo su vieninga pozicija tarp rytinio flango šalių, taip parodant, kad priešakinės gynybos įtvirtinimas ir vystymas yra didelės šalių grupės klausimas.

⁹⁸ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

⁹⁹ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

¹⁰⁰ Adler-Nissen, Pouliot, 7.

¹⁰¹ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹⁰² R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

Kadangi, kaip ir minėta, Rusijos karinės grėsmės faktorius yra visa vienijantis aspektas, todėl galima teigti, kad tarp sąjungininkių Lietuva įtvirtino savo deklaruotą kompetenciją ir todėl, nes agresyvi Rusijos politika NATO narių atžvilgiu ir įtempta geopolitinė situacija parodė grėsmės aktualumą, kas paskatino NATO nares imtis savalaikių sprendimų, parodančių aljanso vienybę.

5.3. Lietuvos pasinaudojimas įtaka.

Atlikus Lietuvos veikėjų kompetencijos priėmimo analizę pereinama prie paskutinės baigiamojo darbo tyrimo dalies – Lietuvos pasinaudojimu įtaka. Kaip aptarta praėjusioje dalyje, Lietuvos veikėjų kompetencija dėl Rusijos karinės grėsmės vertinimo ir derybinių įgūdžių yra priimama tarp NATO sąjungininkių. Todėl toliau bus nagrinėjama tai, kaip pasinaudota pripažintais įgūdžiais daryti įtaką ir formuojant procesą sprendimams dėl eFP ir galimo pajėgų lygmens pakėlimo iki brigados užtvirtinti NATO viršūnių susitikimų komunikatuose. Šiame paskutiniame etape yra laikomasi praktikų teorijos keliamų prielaidų, kad kompetenciją įtvirtinę veikėjai aktyviai veikia kitų atžvilgiu, tuo pačiu jie turi būti nuolatiname situaciniame budrume ir panaudoti turimus įgūdžius situacijai valdyti, kadangi praktika taip pat formuojama atsižvelgiant į aplinką, savo poziciją ir tai, kaip veikia kiti veikėjai¹⁰³.

Kalbant apie pačius gynybos politikos formuotojus, interviu su respondentais išryškėjo tendencija, kad šiame etape vyraujanti praktika buvo tai, jog prieš abu analizuojamus NATO viršūnių susitikimus veikėjai palaikė itin tamprų santykį ir nuolatinę komunikaciją su sostine, t.y., pagrindinėmis valstybės institucijomis. Kalbinti ekspertai teigė, kad prieš einant į derybas su NATO sąjungininkių atstovais reikalingas stiprus savo sostinės užnugaris ir palaikymas proceso metu: pirma, institucijos turi būti vieningos dėl vizijos ir atstovaujamos pozicijos, antra, kadangi jos formuoja poziciją veikėjui, turi būti nustatyta, kiek manevro laisvės yra derybinėje pozicijoje¹⁰⁴. Sostinės dalyvavimas procese Lietuvai aktualiais klausimais yra kritinės svarbos, kadangi, kaip ir minėta anksčiau, visais kanalais turi būti komunikuojama ta pati pozicija, o pasirenkama derybų strategija, situacijos prieiga, priklauso nuo to, kokios svarbos yra klausimas¹⁰⁵. Kadangi sąjungininkių pajėgumų dislokavimas Lietuvoje ir jų didinimas yra vienas iš aktualiausių saugumo ir gynybos politikos klausimų, galima teigti, kad tai yra vienas būdų panaudoti savo šalies derybinius įgūdžius. Pagal praktikų teoriją tai vadinama kompetencija, kadangi aukštesnio lygio veikėjų įsitraukimas reikalauja gilios ir detalios argumentacijos – tai demonstruoja Lietuvos keliamo klausimo svarbą ir tai, kokio poveikio siekiame.

Svarbu yra pabrėžti ir tyrimo metu išryškėjusią tendenciją, kaip įvardijamas siekis Varšuvos viršūnių susitikimo komunikate įtvirtinti eFP sukūrimą bei dislokavimą ir Madrido viršūnių

¹⁰³ Adler-Nissen, Pouliot, 7.

¹⁰⁴ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

¹⁰⁵ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

susitikimo komunikate įtvirtinti galimybę jau dislokuotus pajėgumus pakelti iki brigados lygmens. Pirmuoju atveju kalbinti gynybos politikos formuotojai labiau pabrėžė Lietuvos lūkestį užsitikinti NATO buvimą čia vietoje, tokiu būdu parodant potencialiam agresoriui aljanso vienybę ir pasirengimą ginti aljanso teritoriją nuo pirmųjų centimetrų¹⁰⁶. Tai susisieja su grėsmių problematikos analizėje minėtu aspektu, jog jau po Krymo okupacijos 2014 m. tarp sąjungininkų buvo aiškiai įtvirtintas požiūris, kad atsakas, nors ir neiškart sutarta koks, turi būti, kadangi rytiniame NATO flange buvo taikytos tik anksčiau sutartos pastiprinimo priemonės. Visgi referuojant į iškeltą 2016 m. viršūnių susitikimo siekinį, respondentai pažymi, kad nors Lietuva ir kitos suinteresuotos regiono valstybės, NATO narės, išstojo su siūlymu kitoms sąjungininkėms dėl priešakinės gynybos koncepto įtvirtinimo¹⁰⁷ ir įgyvendinimo komunikate, poziciją įtvirtinti tarp kitų aljanso narių buvo sunkiau dėl, kaip jau minėta, skirtingo vertinimo, kaip ir kokių būdu turėtų organizacija veikti atsakant į kilusią grėsmę iš Rusijos. Antruoju, Madrido viršūnių susitikimo, atveju pastebėta, kad išreikšta pozicija labiau yra vertinama kaip tąsa 2016 m. pradėto proceso, t.y., tolimesnio atgrasymo ir kolektyvinės gynybos stiprinimo, kadangi buvo sutarta, kad pačių pajėgumų norėta daugiau, pereinant nuo eFP iki brigados lygmens¹⁰⁸ - tikslas liko nepakitęs.

Šioje analizės dalyje itin svarbu suprasti, kaip derybų stadijoje veikė gynybos politikos formuotojai. Šiuo atveju vienas iš pagrindinių aspektų yra tai, kad šiame etape veikėjai turėjo sutarti ne tik dėl eFP dislokavimo ar galimo pajėgumų pakėlimo iki brigados lygmens, bet ir dėl tai užtvirtinančių NATO viršūnių susitikimų Varšuvoje ir Madride komunikatų formuluočių. Tarp respondentų yra matomas sutarimas, kad darbas su komunikato tekstu yra vienas kertinių aspektų, kadangi yra siekiama suformuoti tokį tekstą, kuris išlaikytų Lietuvos nustatytą derybinę poziciją ir neprieštarautų kitų valstybių siekiams¹⁰⁹. Kadangi NATO yra konsensuso principu besivadovaujanti organizacija, kiekviena formuluotė, kuri yra įrašoma į komunikatą, turi būti priimtina kiekvienai valstybei narei, nes tai leidžia suprasti, jog komunikate esančios nuostatos atitinka NATO narėmis esančių valstybių nacionalinę poziciją, o taip pat sukuria įsipareigojimą įgyvendinti priimtus sprendimus „<...> visada vengiama NATO daryti tuščius sprendimus. <...> nes NATO paprastai yra vykdančioji organizacija. Buvo nuspręsta siūsti batalioną – batalionas atsirado, sudaryta galimybė padidinti iki brigados – galimybė atsirado“¹¹⁰. Kalbinti respondentai praktiškai vieningai sutaria, kad sutarimas, koks tekstas nugula į NATO viršūnių susitikimo komunikatą, yra klasikinis derybų procesas, kadangi tuo metu šalys dirba išimtinai su tekstu ir keičiasi savo pozicijomis, kur labai svarbu yra žodžiai. Tai, kokiomis formuluotėmis yra diskutuojama ir kokie konstruktai vartojami bei siūlomi

¹⁰⁶ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

¹⁰⁷ R6, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. balandžio 5 d.

¹⁰⁸ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

¹⁰⁹ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

¹¹⁰ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

įtvirtinti, turi svarią reikšmę, kadangi bendrame kontekste jų buvimas arba nebuvimas yra svarbus „<...> Yra sutarta kalba, o sutartos kalbos linija yra taip, kad jei sąjungininkai sutaria kalbą, tu nebegali jos interpretuoti savaip <...>, jei praleidai per derybas, vėliau netenki jau argumentų dalies“¹¹¹. Bendrai žvelgiant yra daroma prielaida, kad šiame etape derybinių įgūdžių įgalinimas veikėjams yra pagrindas tam, jog būtų sėkmingai užtvirtinti Lietuvos interesai.

Kalbant su respondentais buvo siekta išsiaiškinti, kokios priegigos veikėjų buvo pasitelkiamos arba taikomos bendraujant su kitų NATO valstybių narių atstovais klausimais dėl eFP dislokavimo ir galimybės pakelti pajėgumų lygmenį iki brigados. Nemaža dalis kalbintų asmenų pabrėžė, jog sprendimų priėmimo procesas dėl eFP ir vėliau galimo brigados dislokavimo klausimais buvo ilgas ir pareikalavo didžiulių pastangų¹¹², vertinant ir tai, kad sprendimai įtvirtinami komunikatuose. Pokalbių su respondentais metu pastebėta tendencija, kad derybų dėl šiamo baigiamajame darbe analizuojamų NATO viršūnių susitikimų metu Lietuvos veikėjai reikalingiems sprendimams pasiekti pasitelkė šias bendradarbiavimo su NATO sąjungininkais strategijas - darbas su atskiromis valstybėmis ir darbas NATO struktūrose ir komitetuose. Derybos dėl NATO viršūnių susitikimo komunikato ir jame įtvirtinamų sprendimų reikalauja kompleksinio situacijos vertinimo, todėl itin svarbus yra politinis sąjungininkių palaikymas, politinė valia ir karinė logika¹¹³. Tokiu atveju dvišaliai arba daugiašaliai valstybių atstovų susitikimai iki bendrų derybų dėl NATO viršūnių susitikime priimamų sprendimų ir to, kas bus įrašyta komunikate, gali būti vadinami neformalia derybų linija, vykstančia aljanso paraštėse. Pirmuoju atveju išryškėjo tendencija, kad derybų dėl eFP ir galimo brigados lygmens pajėgumų dislokavimo ir formuluočių 2016 m. ir 2022 m. viršūnių susitikimų komunikatų pagrindas yra minėti susitikimai su sąjungininkių valstybių atstovais. Kaip yra teigiama, NATO, nors ir daugiašalė organizacija, savarankiškų jai priklausančių karinių pajėgumų neturi, todėl kiekvienas sutarimas ir priimtas sprendimas, taip pat ir nagrinėjami šiame darbe, priimti su intencija, kad NATO valstybės narės įsipareigoja savo turimais pajėgumais užtikrinti dislokuotų vienetų veikimą¹¹⁴. Būtent dėl to yra išskiriamos pagrindinės valstybių grupės, su kuriomis derybos šiais klausimais buvo ypatingos svarbos. Pirmoji yra didžiosios NATO valstybės narės, t.y., Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Vokietija, Prancūzija, kurių pritarimas siūlomoms kolektyvinės gynybos stiprinimo sprendimams tapo kertinis. Į ką yra atkreipiamas dėmesys, kad keturių pagrindinių valstybių pritarimams teikiamsi siūlymams tarp veikėjų yra suprantama kaip palaikymas eiti į derybas su platesniu sąjungininkių ratu¹¹⁵. Tuo pačiu šių šalių parama yra vienas iš svertų, kuri galima panaudoti derybose su kitomis sąjungininkėmis – nors yra išryškinama, kad

¹¹¹ R6, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. balandžio 5 d.

¹¹² R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹¹³ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

¹¹⁴ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

¹¹⁵ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

susitikimų pagrindas yra pagrįsta argumentacija, atkreipiamas dėmesys, kad derybinis svoris tarp Lietuvos ir kitų valstybių gali skirtis. Tokiu atveju, kaip buvo įvardyta, viena pasitelkiamų taktikų buvo tai, kad viena iš didžiųjų valstybių konsensusui ir rezultatui pasiekti paremtų Lietuvos atstovaujama poziciją savuose formatuose „<...> labai sunku, tarkime, aišku, dydžiai, svoriai, politiniai svoriai <...>, tu negali nulažyti kaip lietuvis. Bet tu turėdavai kalbėti, kad iš didžiųjų kažkas paremia“¹¹⁶. Taip pat kalbinti gynybos politikos formuotojai pabrėžė ypatingą Jungtinių Amerikos Valstijų vaidmenį šiame procese akcentuojant, kad šios Lietuvos strateginės partnerės lyderystė yra indikatorius kitoms valstybėms. Nagrinėjamo konteksto atveju derantis dėl galimo brigados lygmens pajėgumų dislokavimo įtraukimo į NATO viršūnių susitikimo komunikatą taip laukta šios valstybės lyderystė atvėrė daug kelių tęsiant procesą su kitomis sąjungininkėmis¹¹⁷. Tai veda prie antrosios valstybių grupės – rėminių valstybių, įsipareigojančių vadovauti dislokuotiems eFP ir brigadai. Darbas su šia valstybių grupe buvo nenuginčijamos svarbos 2016 m. ir 2022 m., kadangi tai yra ir politinis, ir resursų, žmogiškųjų bei materialinių, klausimas. Kadangi Lietuvoje eFP ir artimiausiu metu brigadai vadovauja Vokietija, vienas svarbiausių susitikimų su šios šalies atstovais aspektų, ką pamini ir kalbinti respondentai, buvo neformalus sutarimas dėl įsipareigojimo tapti rėmine valstybe. To svarba akcentuota ir anksčiau, iki sėdant prie derybų stalo veikėjai, pasitelkdami savo pripažintą kompetenciją ir įtaką, iki oficialių derybų su visomis aljanso valstybėmis dėl, pavyzdžiui, komunikato teksto, turi užtikrinti, kad būsimi sprendimai nebus daromi tuščiai ir tam bus pritarimas¹¹⁸. Tyrimo metu pastebėtas sutarimas, kad Lietuvos atstovai visuomet siekė praktinio rezultato, t.y., karinė technika ir kariai vietoje. Čia atsiskleidžia darbe naudojamos teorinės priegos prielaidos dėl kitų veikėjų pozicijos vertinimo ir to, kaip yra veikiama siekiant atliepti galimus pokyčius derybose. Pavyzdžiui, siekiant į NATO viršūnių susitikimo komunikatą įtraukti reikiamą formuluotę, dvišaliuose susitikimuose su kitų šalių kolegomis buvo ne tik pristatoma, kokia yra Lietuvos vizija ir derybinė pozicija, bet taip pat, kokie yra galimos rėminės ar remiančiosios valstybės motyvai, kas šiame sprendime būtų aktualu joms¹¹⁹. Visgi kaip ir minėta jau anksčiau, Lietuvos derybinė pozicija buvo tvirta, todėl valstybę atstovaujantys veikėjai nuolatos pabrėždavo ne tik Rusijos karinės grėsmės aspektą visam aljansui, bet ir tai, kokia abipusė dislokuotų pajėgumų nauda būtų sąjungininkėms, bei ką į šį susitarimą atneštų Lietuva – efektyvią priimančiosios šalies paramą, sudarančią būtinas sąlygas sąjungininkių buvimui vietoje¹²⁰. Kaip yra teigiama Madrido viršūnių susitikimo atveju, buvo įvertinta, kokia galėtų būti rėminių valstybių pozicija brigadų dislokavimo klausimu, įvertinti pajėgumai ir galimybės, todėl dalyvaujant susitikimuose iš Lietuvos perspektyvos buvo siekiama

¹¹⁶ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

¹¹⁷ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹¹⁸ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

¹¹⁹ R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

¹²⁰ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

palaikyti dialogą per žinomos pozicijos prizmę, ypač, kai Lietuvos veikėjai atstovavo daugiau pajėgumų siekiančią turėti pusę¹²¹. Nors atrodytų neįprastas, bet pakankamai svarbus aspektas buvo siunčiančiosios šalies visuomenės nuomonė. Kai kurie iš kalbintų respondentų išskyrė, kad karius siunčiančių valstybių veikėjai ir visuomenės turi suprasti, kodėl tokio konstrukto reikia, todėl derybose būdavo svarbu akcentuoti, kokios yra paskatos savo karius siųsti į Lietuvą ir kodėl savo resursus jos turėtų nukreipti čia, o ne kitiems iššūkiams spręsti¹²². Bendrai žvelgiant pozityvūs signalai iš valstybės, prisiėmusios vadovavimo lyderystę ar šalių, pritarusių karių siuntimui į Lietuvą, yra svarbūs tolimesniam konsensuso formavimui ir leidžia pagrįsti sprendimo realumą tolimesniame procese. Trečiąja valstybių grupe galima įvardyti pietinio flango valstybes. Šių šalių specifiką palietę respondentai teigė, kad tai valstybės, kurios susiduria su iš Afrikos ir Artimųjų rytų ateinančiomis grėsmėmis, todėl Lietuvos ir jų vertinimai dėl grėsmių suvokimo ir prioritetų šiek tiek išsiskirdavo¹²³. Kaip minėta ankstesniame skyriuje, Lietuva įtvirtino savo derybinę kompetenciją vesti procesą taip, kad būtų suartintos net ir besiskiriančios perspektyvos. Ir nors 2016 m. ir 2022 m. Lietuvos pozicija buvo statyta ant Rusijos karinės grėsmės valstybei ir visam aljansui, susitikimuose su pietinio flango šalimis nebuvo akcentuojama tik ši perspektyva¹²⁴. Pastebėta, kad šių valstybių atveju taip pat buvo pasitelkiama taktika bendrauti su visuomenės ir politikos atstovais jiems aktualiais terorizmo ir nelegalios migracijos keliamų grėsmių klausimais – tokiu būdu būdavo rodomas dėmesys šio regiono žiūros taškui¹²⁵. Galima daryti prielaidą, kad bandymai diskutuoti tų šalių aktualijomis leido užtvirtinti tai, kad mes, būdami rytiniame flange, suvokiame kitoms sąjungininkėms aktualius iššūkius ir nenuvertiname NATO 360 požiūrio – taip kyla abipusis supratimas ir interesų užtikrinimas.

Antruoju atveju taip pat yra pabrėžiama NATO veikiančių struktūrų ir komitetų svarba ir aktyvus veikėjų dalyvavimas jose, kadangi siekiamam rezultatui užtikrinti reikalingas nuoseklus jų įsitraukimas. Karinis komitetas yra išskiriamas kaip vienas iš svarbiausių, kadangi iš jo kyla pats pirminis siūlymas – karinis patarimas. Respondentai kaip sėkmę vertina karinės logikos pagrindimą siūlomam sprendimui¹²⁶, kadangi tai suponuoja rimtą situacijos vertinimą, o be to, esant skirčiai tarp karinio ir civilinio pobūdžio komitetų, yra priimtina, kad prieš imantis politinio lygmens sprendimų turi ateiti suformuotas karinio komiteto vertinimas¹²⁷, su kuriuo toliau einama į kitą – politinį – lygmenį. Čia itin išryškėja jau minėta veikėjų taikoma praktika dėl neformalaus bendravimo su NATO kolegomis. Šiuo atveju yra matoma, kad Lietuvos veikėjai palaiko nuolatinę situacijos stebėjimą NATO struktūrose, vertinamos kitų veikėjų nuotaikos keliamų klausimų atžvilgiu. Pavyzdžiui, vienas

¹²¹ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹²² R1, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 6 d.

¹²³ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹²⁴ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

¹²⁵ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

¹²⁶ R3, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 14 d.

¹²⁷ R4, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.

iš respondentų dalijantis patirtimi apie pasirengimą Varšuvos viršūnių susitikimui atkreipė dėmesį, kad tikėtasi, jog Sąjungininkų pajėgų Europoje vyriausiojo štabo [angl. *The Supreme Headquarters Allied Powers Europe* – aut. pastaba] (toliau – SHAPE) rengiama pozicija dėl eFP dislokavimo atspindėtų Lietuvos, tuo pačiu ir kitų rytinio flango valstybių, interesus. Tai susiję ne tik su tuo, koks matomas galutinis rezultatas, bet ir Rusijos karinės grėsmės vertinimas, kuris itin aktualus Lietuvai, kadangi 2016 m. SHAPE suformuota pozicija davė indikaciją aljansui keisti savo laikyseną. Karinės linijos palaikymas per karinius atstovus viso proceso metu yra itin svarbus ir gali svariai prisidėti prie to, jog SHAPE teikiamas karinis patarimas NATO kariniam komitetui vėliau sudarytų palankias sąlygas atitinkamai karinei-politinei pozicijai suformuoti¹²⁸. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad veikėjams neformalus bendravimas leido stebėti NATO struktūrose buvusias tendencijas ir taip koreguoti savo veikimą pagal situacinius pokyčius, pavyzdžiui, identifikavus neigiamus signalus stiprinti argumentaciją ten, kur to reikia.

Žvelgiant į analizę iš teorinės perspektyvos pastebima, kad Lietuva pasitelkė anksčiau kitų veikėjų pripažintas kompetencijas. Kaip teigiama teorinėse prielaidose, veikėjai šiame etape siekia poveikio naudodami savo įgūdžius kaip įtakos įrankį – tai yra praktikos, kurios įtvirtinamos kompetencijų. Kas yra pastebima iš respondentų patirčių, argumentacija dėl Rusijos grėsmės aljansui nebuvo apleista, kadangi tuo buvo grindžiamas priešakinės gynybos poreikis ir vėlesnis stiprinimas. Nagrinėjant Lietuvos gynybos politikos formuotojų pasirinktą taktiką dvišaliams ar daugiašaliams susitikimams su sąjungininkų atstovais NATO parašėse vesti susiformavo pasirengimo jiems praktika – individuali šalies analizė specifikai suprasti. Kaip teigė respondentai, kiekvienai valstybei buvo pabrėžiama, kodėl siekiamas įgyvendinti sprendimas yra naudingas visoms aljanso narėms, bet tolimesnė argumentacijos linija pasisukdavo taip, kad aptariamai šalis aktualūs aspektai¹²⁹. Tai neturėtų būti suprantama kaip Lietuvos derybinės pozicijos paminimas, bet labiau įvertinimas kitų veikėjų ir jų argumentacijos, taip prieinant prie reikiamo sprendimo ir galimo lengvesnio konsensuso oficialių derybų NATO metu, kadangi vienas siekių taip pat buvo turėti sutartą komunikato konstrukta ir valstybių palaikymą iki atitinkamo NATO viršūnių susitikimo. Tai galima pavadinti veikėjų dinamika, kuri, darant prielaidą, leido atskleisti derybinius įgūdžius, veikimo daugiašalėje organizacijoje išmanymą ir panaudoti šiuos galios išteklius reikiamiems sprendimams Varšuvos ir Madrido viršūnių susitikimuose įtvirtinti.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos gynybos politikos formuotojai aktyviai veikė dirbdami su individualiomis šalimis, susitikimų metu atstovaujant Lietuvos interesus, ir NATO struktūrose bei komitetuose, siekiant užtikrinti, jog bus suformuotos tinkamos gairės pozityviam sprendimui priimti. Analizėje matoma, kad Lietuvos atstovai naudojo jų įgūdžiams tinkamas atskleisti

¹²⁸ R5, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 29 d.

¹²⁹ R2, interviu su autore, Vilnius, 2024 m. kovo 12 d.

praktikas: nuoseklus darbas su atskiromis – didžiųjų, rėminių, pietinio flango – šalių grupėmis pabrėžiant ne tik Lietuvos poziciją, bet ir aktualizuojant klausimus pagal tai, kas svarbu sąjungininkėms ir su kokiais iššūkiais jos susiduria. Galima teigti, kad būtent siekis užsitikrinti šalių palaikymą iki oficialių derybų ir nenoras Varšuvos ar Madrido viršūnių susitikimų metu tęsti įtemptas derybas dėl komunikatuose įtvirtinti norimų konstruktyvų skatino Lietuvą šio proceso metu stebėti valstybių nuotaikas, aktyviai veikti ir išnaudoti susidariusias situacijas ar kitų veikėjų paramą savo naudai.

Įvertinus atlikto tyrimo visumą galima teigti, kad praktikų teorija leido įvertinti, kaip individualūs veikėjai veikia NATO ir kokia praktika susiformavo sprendimų priėmimo procese iki 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimų tam, kad būtų įgyvendinti Lietuvos interesai ir išskirti pagrindinius susiformavusios praktikos aspektus. Pirma, analizėje išryškėjo tai, kad kiekviename praktikos formavimosi etape kontekstas, geopolitinė situacija regione, buvo kaip pagrindas Lietuvos gynybos politiką formuojantiems asmenims veikti ir stiprinti valstybės pozicijas NATO. Antra, Lietuva tiek 2016 m., tiek 2022 m. įtvirtino save kaip nuoseklios derybinės pozicijos besilaikančią valstybę, kurioje valstybės gynybos politiką formuojantys ir vykdančios veikėjai savo kompetencijai įtvirtinti veikė vieningai. Lietuvos veikėjai palaikė nuolatinį kontaktą su sostine ir aktyvų tarpinstitucinį bendradarbiavimą, kad būtų atstovaujama vieninga valstybės pozicija ir koordinacija dėl derybinės pozicijos. Trečia, Lietuva su kitomis trijų Baltijos šalių ir Vyšegrado formato valstybėmis komunikavo vieningą poziciją. Nors buvo pabrėžiama, kad Lietuva įvardyta kaip lyderė teikiant siūlymus dėl rytinio flango stiprinimo, platesnio šalių rato parama siūlomai idėjai daugiašalėje aplinkoje matyta kaip būtina pirminiam pritarimui gauti. Tai galima vertinti kaip vieną Lietuvos stiprybių siekiant įtvirtinti savo kompetencijas, kadangi rytinio flango valstybės jau yra NATO rėmuose įsitvirtinusi šalių grupė, savo veikimą grindžianti bendrais interesais. Ketvirta, Lietuvos veikėjai didelį prioritetą teikė ėjimui į kontaktą su kitų NATO valstybių narių atstovais tam, kad būtų suprasta jų perspektyva. Sutarimas dėl 2016 m. ir 2022 m. viršūnių susitikimų komunikatų tekstų iš esmės buvo pagrindinis derybų objektas, nes jame sutariama dėl konstrukto, kuris neprieštarauja nei vienos iš NATO valstybių derybinėms pozicijoms ir siekiams, bei apima valstybių narių nacionalinius interesus ir įsipareigojimus. Todėl Lietuva pasinaudojo NATO paplitusia praktika rengti diskusinius, svarstymų dokumentus, taip įgalinant savo veikėjų įgūdžius. Vienas svarbiausių aspektų šiame tyrime yra tai, kaip Lietuvos veikėjai darė įtaką kitų sąjungininkių atstovų atžvilgiu valstybės siekiams užtvirtinti formuojant procesą. Sprendimams sutarti ir įtvirtinti Varšuvos ir Madrido viršūnių susitikimų komunikatuose be oficialių derybų NATO formate buvo vedamos dar dvi pagrindinės linijos: susitikimai su individualiomis - didžiosiomis, rėminėmis ir remiančiosiomis bei pietų flango – valstybėmis ir darbas NATO struktūrose bei komitetuose. Sutarus su valstybėmis jų parama įnešė derybinio svorio su kitomis sąjungininkėmis, sutikimas dėl įsipareigojimo tapti

rėmine ir (ar) remiančiąja valstybe iki oficialių derybų NATO rėmuose rodo, kad siūlomas sprendimas dėl eFP dislokavimo arba galimo pajėgumų lygio pakėlimo iki brigados nėra tuščias įsipareigojimas. Tuo pačiu karinės linijos palaikymas buvo itin svarbus situacijos NATO struktūrose ir komitetuose stebėjimui, leidęs efektyviai reaguoti į situacinius pokyčius, kadangi iš ten pareina karinis patarimas, susijęs su indikacijomis dėl Lietuvai aktualių klausimų.

Išvados

Šiame baigiamajame darbe išanalizavus Lietuvos saugumo ir gynybos politiką nagrinėjančią literatūrą nustatyta, kad didelė dalis jos remiasi išoriniais sukrėtimais, pavyzdžiui, geopolitinės situacijos pokyčiais regione, kaip analizės pagrindu. 2014 m. galima įvardyti atspirties tašku, kuomet imta daugiau analizuoti vykdomą Lietuvos gynybos politiką – geopolitinės situacijos pokytis ir iš to sekę sprendimai didinti atgrasymo ir gynybos priemonės NATO kontekste suteikė daugiau aspektų valstybių elgsenai analizuoti. Visgi tuo pačiu pastebėta, kad tyrimų niša dėl Lietuvos veikimo NATO arba NATO sprendimų priėmimo yra neužpildyta, kadangi, pirmuoju atveju, pagrinde remiamasi teorinėmis prielaidomis, kurios aiškina sisteminių – valstybių – lygmenį, o antruoju atveju tyrimai nesigilina į nuoseklų procesą ir jo formavimą, paaiškinant tik techninius aspektus ir konsensuso sprendimo iššūkius. Įvertinus šią tyrimų nišą buvo pasirinkta atlikti Lietuvos atvejo analizę remiantis individų lygmeniu, kadangi atskleidus, kaip gynybos politiką formuojantys veikėjai supranta savo rolę formuojant Lietuvos gynybos politiką NATO išryškėja praktikos, kaip Lietuva įgyvendina saugumo ir gynybos politiką daugiašaliame bendradarbiavimo formate.

Empirinei tyrimo daliai įgyvendinti buvo pasitelktos praktikų teorijos prielaidos, kurios iš esmės sudarė pagrindą tyrimo empirinėje dalyje įsigilinti į individo – veikėjo – lygmenį ir suprasti motyvus, kaip pats asmuo, kuris įsitraukia į gynybos politikos formavimą, supranta savo rolę. Šis teorinis žiūros kampas bei pasirinktas metodas atlikti interviu su gynybos politikos formuotojais leido iš esmės nuosekliai nagrinėti vykusį procesą ir susiformavusią praktiką. Šiuo atveju prieita išvados, kad Lietuvos gynybos politiką formuojantys veikėjai savo rolę suvokė kaip galimybę su turimais įgūdžiais ir resursais maksimaliai išnaudoti savo poziciją ir tarp kitų NATO valstybių narių įtvirtinti savo kompetenciją Lietuvos pozicijai ir interesams daugiašaliame formate įgyvendinti. Tuo pačiu matoma, kad tiek iki 2016 m., tiek iki 2022 m. NATO viršūnių susitikimų buvo išsilaikiusi nuosekli gynybos politiką formuojančių asmenų praktika veikti daugiašalėje aplinkoje. Ir nors akademinėje literatūroje yra aptariama Lietuvos laikysena tarptautinėje erdvėje saugumo klausimais, konkrečios praktikos dekonstravimas praplečia valstybių elgsenos suvokimą asmens lygmeniu, kadangi šiame Lietuvos atvejyje išgryninta praktika, atskleidžia kaip prieita specifinių proceso baigčių – eFP dislokavimo ir pritarimo galimybei pakelti pajėgumų lygmenį iki brigados.

Atlikta Lietuvos atvejo analizė leido identifikuoti esminius Lietuvos gynybos politikos įgyvendinimo NATO aspektus:

1. Galimybių langas yra reikalingas kilusiems iššūkiams ir jiems spręsti siūlomiems sprendimams aktualizuoti. Rusijos agresyvi politika regione ir pradėtas karas prieš Ukrainą nuo 2014 m. bei tai, kad NATO ėmė nuosekliai skirti dėmesį rytinio flango valstybių apginamumui stiprinti, tapo galimybe Lietuvos gynybos politiką formuojantiems veikėjams sustiprinti Rusijos karinės grėsmės rytiniam flangui aktualizavimą bei pozicionuoti save kaip lyderę šiuo klausimu, o NATO sąjungininkėms postūmis atsižvelgti į Lietuvos veikėjų ekspertizę, svarstyti ir pritarti teikiams siūlymams.

2. Lietuva turi palaikyti nuosekliai ir tvirtą poziciją viso proceso metu. NATO aljanse vystomos Lietuvos saugumo ir gynybos politikos įgyvendinimo sėkmė iš esmės priklauso nuo to, kaip gynybos politiką formuojantys veikėjai pasinaudoja susiformavusia praktika, kadangi priimami sprendimai dėl pajėgumų dislokavimo ir didinimo yra politinės valios išraiška. Tam reikalinga tvirta argumentacija ir konkrečios instrukcijos, ką galima pasiekti su nustatyta derybine pozicija.

3. Lietuvos interesams NATO įtvirtinti reikia paramos, todėl siekiami įgyvendinti sprendimai turi būti derinami ir komunikuojami kartu su kitomis rytinio flango valstybėmis. Nors Lietuvos gynybos politikos formuotojų lyderystė Rusijos grėsmės ir eFP dislokavimo bei galimybės dislokuoti brigados dydžio vienetus klausimais buvo svarbi, tyrimas atskleidė, kad vieninga rytinio NATO flango valstybių pozicija parodė, jog yra atstovaujamas platesnės šalių grupės interesas.

4. Konkretūs susitarimai dėl siekiamų priemonių įgyvendinimo tarp Lietuvos ir kitas NATO sąjungininkes atstovaujančių veikėjų turi būti suderėti dar iki NATO viršūnių susitikimų. Kaip minėta apžvelgiant literatūrą, NATO visi sprendimai yra paremti konsensusu, o viršūnių susitikimo komunikatas yra pagrindinis dokumentas, kuriame įtvirtinami sutarti sprendimai. Vertinant tyrimo tendencijas matoma, kad susitikimai ir derybos su valstybėmis narėmis yra proga apsikeisti šalių perspektyvomis, gauti indikacijas tiek dėl palaikymo derybose su kitomis valstybėmis narėmis, tiek dėl siūlomų priemonių įgyvendinti, taip užsitikrinant galimybę reikiamam konsensusui pasiekti.

Pagal daromas šio darbo išvadas galima teigti, kad praktikų analizė yra dar vienas būdas, leidžiantis nagrinėti Lietuvos saugumo ir gynybos politiką, šiuo atveju tai, kaip Lietuva veikia NATO. Kaip jau minėta, tarp tyrimų, kuriuose analizuojama Lietuvos narystė aljanse, matyta, kad tai dažnai apibendrinama kaip įrankis Lietuvai siekiant atliepti nacionalinio saugumo interesus, tuo pačiu dažname tyrime nagrinėjama vidinių ir (ar) išorinių kintamųjų įtaka ir žvelgiama į valstybių lygmenį. Visgi šis tyrimas, pasinaudojant praktikų teorija, leidžiasi į dar gilesnį ir smulkesnį analizės lygį tam, kad atskleistų konkrečius faktorius, kurie reikalingi efektyviam Lietuvos veikimui NATO ir gynybos politikos uždaviniams įgyvendinti. Nors šiame tyrime naudota praktikų teorija, kaip minėta, koncentruojasi į individo lygmenį tarpvalstybiniuose santykiuose, bet bendrame Lietuvos saugumo ir

gynybos politikos tyrimų fone, galima teigti, tai yra papildymas tokių priegū kaip mažų valstybių ar konstruktyvizmo, realizmo teorijos, kadangi jau yra paaiškinta tai, kaip Lietuva, remdamasi savo gynybos politikos formuotojais, išnaudoja turimas kompetencijas, įgūdžius ir siekia rezultato. Galima teigti, kad pavieniai kitur analizuojami faktoriai, pavyzdžiui, valstybės savęs pozicionavimas, veikimas tarptautinėje organizacijoje, vertybinis santykis su „kitu“ yra apjungiami į nuoseklios praktikos paaiškinimą ir kaip tai panaudojama įgyvendinant Lietuvos saugumo ir gynybos politiką NATO.

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus galima svarstyti dvi kryptis, kaip galėtų būti vystomi tyrimai, analizuojantys Lietuvos veikimą NATO. Pirma, dvišalių santykių dinamika sprendimų priėmimo procese. Šiame darbe pasirinkta praktikų teorija paaiškina tarptautinius santykius tik per individualių veikėjų elgseną, kur proceso baigtis priklauso nuo pasitelktų praktikų. Visgi tyrime pastebima, kad dvišaliuose Lietuvos ir kitų sąjungininkių susitikimuose yra požiūrių išsiskyrimas, reikalingas palaikymas iš kitų, didesniųjų valstybių narių tam, kad būtų sutarta dėl reikalingo sprendimo. Tokiu atveju būtų galima tirti Lietuvos ir atskirų šalių dinamiką. Antra, Lietuvos veikimas mažesniuose tarpvalstybinio bendradarbiavimo formatuose. Tokio pobūdžio rekomendacija kyla dėl to, kadangi šiame darbe išryškėjo, jog Trijų Baltijos šalių ir Vyšegrado devintuko formatuose sutiriamos bendros pozicijos, vyksta pasidalinimas konkrečiais darbais, kaip aljanso rėmuose bus siekiama įtvirtinti sutartus sprendimus. Nors šiame tyrime tai nebuvo nagrinėta kaip atskiras kintamasis ar pjūvis, tiek interviu metu, tiek dėliojant Lietuvos veikėjų praktiką matoma, kad valstybių grupės elgsena iš esmės turi poveikį tam, kaip tarp likusių NATO narių bus priimama aktualizuojama problema ir atsako į ją būdai. Tai galima įvardyti kaip reikšmingą ir pastangų reikalaujantį įvairių šalių institucijų įsitraukimo reikalaujantį procesą. Šios išskirtos galimos tolimesnių analizių kryptys sudaro galimybes ateityje toliau gilintis į tai, kaip Lietuva operuoja saugumo ir gynybos politikos įgyvendinimo NATO procese.

Literatūros sąrašas

1. Adler-Nissen, Rebecca, Vincent Pouliot, „Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya” *European Journal of International Relations*, 20 (2014), 4.
2. Aleksa, Karolis, „Lietuvos gynybos ir saugumo politika,“ kn. *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*, sud. Dovilė Jakniūnaitė, (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015), 409-440.
3. BNS, „Lietuva iš NATO viršūnių susitikimo tikisi rytinio flango gynybos sustiprinimo“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/05/04/lietuva-is-nato-virsuniu-susitikimo-tikisi-rytinio-flango-gynybos-sustiprinimo>.
4. Cornut, Jeremie, „The Practice Turn in International Relations Theory“, International Studies Association and Oxford University Press, žiūrėta 2024 m. sausio 20 d., <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.113>.
5. Fryc, Mariusz, „From Wales to Warsaw and Beyond: NATO's Strategic Adaptation to the Russian Resurgence on Europe's Eastern Flank“ *Connections*, 4 (2016), 47, <https://www.jstor.org/stable/26326459>.
6. Gaižauskaitė, Inga, Natalija Valavičienė, Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu (Vilnius: Registrų centras, 2016), 15.
7. Græger, Nina, „European Security as Practice: EU–NATO Communities of Practice in the Making?“, *European Security*, 25 (2016), 481, <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1236021>.
8. Hammarberg, Karin, Maggie Kirkamn, Sheryl de Lacey, „Qualitative Research Methods: When to Use them and how to Judge them“ *Human Reproduction*, 31 (2016), 500.
9. von Hlatky, Stéfanie, „NATO After the Warsaw Summit“, USC Center on Public Diplomacy, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/nato-after-warsaw-summit>.
10. Hopf, Ted, „The Promise of Constructivism in International Relations Theory“ *International Security*, 23 (1998), 175, <https://www.jstor.org/stable/2539267>.
11. Horton, Joanne, Richard Macve, Geert Struyven, „Qualitative Research: Experiences in Using Semi-Structured Interviews,“ kn. *The Real Life Guide to Accounting Research A Behind-The-Scenes View of Using Qualitative Research Methods*, sud. Christopher Humphrey, Bill Lee (Amsterdam: Elsevier, 2004), 339-357.
12. Yin, Robert K., *Case Study: Research Design and Methods* (California: SAGE Publications, 2009), 22.

13. Jakniūnaitė, Dovilė, „Nuo stabiliai blogų prie jokių: Lietuvos ir Rusijos santykiai 2004-2021 metais“, kn. *Lietuvos ir Rusijos sutartis dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų*, sud. Dovilė Jakniūnaitė et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 163-179.
14. Karpavičiūtė, Ieva, „Kaita ir nacionalinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis“, kn. *Politikos mokslų almanachas*, sud. Vytauto Didžiojo universitetas, (Kaunas: VDU, 2013), 99-134.
15. Karpavičiūtė, Ieva, Vytautas Keršanskas, „New NATO Strategic Concept: Baltic States Perspective“ NATO Strategic Concept 2022; a Look from the Lithuanian Perspective“, 2021, 3-13.
16. Kesa, Katerina, „Latvian and Lithuanian Policy in Eastern Neighbourhood: Between Solidarity and Self Promotion“ *Perspectives*, 19 (2011), 83, <https://www.jstor.org/stable/23616146>.
17. Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimo Nr. X-91 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2005, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/UrUhlInFGg>.
18. Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. XIII-202 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2017, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/nqHOpwPZzd>.
19. Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. XIII-202 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2017, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/nqHOpwPZzd>.
20. Lietuvos Respublikos Seimas, *Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. gruodžio 16 d. nutarimo Nr. XIV-795 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*, Vilnius, 2021, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/asr>.
21. NATO, „Consensus decision-making at NATO“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49178.htm.
22. NATO, „Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d., https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_25468.htm.
23. NATO, „Madrid Summit Declaration“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 7 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
24. NATO, „NATO 2022 Strategic Concept“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d., https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.
25. NATO, „NATO summits“, NATO, žiūrėta 2023 m. spalio 15 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm.

26. NATO, „Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193613.htm?selectedLocale=en.
27. NATO, „Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Defence Ministers“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196623.htm?selectedLocale=en.
28. NATO, „Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d., https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf.
29. NATO, „Strategic Concepts“, NATO, žiūrėta 2024 m. kovo 17 d. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm.
30. NATO, „Warsaw Summit Communiqué“, NATO, žiūrėta 2024 m. vasario 7 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.
31. Ojanen, Hanna, „The EU and Nato: Two Competing Models for a Common Defence Policy“, *Journal of Common Market Studies*, 44 (2006), <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2006.00614.x>.
32. Pouliot, Vincent, „A „subjective“ methodology for the study of practicality,“ kn. *International Security in Practice. The Politics of NATO-Russia Diplomacy*, sud. (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 52-92.
33. Pouliot, Vincent, „The Logic of Practicality A Theory of Practice of Security Communities“ *International Organization*, 62, (2008), 266, <https://www.jstor.org/stable/40071867>.
34. Pouliot, Vincent, Jeremie Cornut, „Practice Theory and the Study of Diplomacy: A Research Agenda“ *Cooperation and Conflict*, 50 (2015), 303, <https://www.jstor.org/stable/45084291>.
35. Priya, Arya, „Case Study Methodology of Qualitative Research: Key Attributes and Navigating the Conundrums in its Application“, *Sociological Bulletin*, 70 (2021), 95, <https://doi.org/10.1177/0038022920970318>.
36. Straus, Ira, „As NATO grows, it needs new ways to expedite its decisions“, Atlantic Council, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/as-nato-grows-it-needs-new-ways-to-expedite-its-decisions/>.
37. Szenes, Zoltan, „Reinforcing Deterrence: Assessing NATO’s 2022 Strategic Concept“ *Defense&Security Analysis*, 39 (2023), 542, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14751798.2023.2270230?needAccess=true>.
38. Traugutt, Loren G., „Is Consensus Still Necessary within NATO?“, NATO Defence College, žiūrėta 2024 m. vasario 3 d. <http://www.jstor.com/stable/resrep10296>.

39. Urbelis, Vaidotas, „Defence Policies of the Baltic States: from the Concept of Neutrality Towards NATO Membership“, NATO, žiūrėta 2024 m. sausio 9 d.
40. Urbelis, Vaidotas, „The Relevance and Influence of Small States in NATO and the EU Common Foreign and Security Policy,“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2015*, sud. Gediminas Vitkus (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015), 61-78.
41. Vargulis, Mārtiņš, „Credible Deterrence in the Baltic Region“, International Centre for Defence and Security, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.jstor.org/stable/resrep54294>.
42. Vilson, Maili, „The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: a Case of Europeanization?“ *New Perspectives*, 2 (2015), 52, <https://www.jstor.org/stable/26470109>.
43. Wendt, Alexander, „Anarchy is What States Make of it: the Social Construction of Power Politics“ *International Organization*, 46 (1992), 399, <https://www.jstor.org/stable/2706858>.
44. Zubrutė, Liucija, „Prezidentė NATO viršūnių susitikime tikisi istorinės sėkmės“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. kovo 23 d., <https://www.vz.lt/article/20160707/ARTICLE/160709760>.

Ne visiems interviu metu kalbintiems respondentams sutikus įrašyti pokalbius, taip pat dėl užimamų ar užimtų pareigų interviu transkripcijos nėra viešos. Su pilna atliktų interviu transkripcijų versija galėjo susipažinti magistro darbų gynimo komisija ir recenzentas atskirai pateiktu priedu „Priedas Nr. 2. Atliktų interviu transkripcijos“.

Saugumo aplinkos ir grėsmių analizė

1. Vertinant Jūsų patirtį, ar tarp NATO narių buvo juntamas vieningas sutarimas dėl atsako į tuometę geopolitinę ir saugumo grėsmę?
2. Remiantis Jūsų patirtimi, kaip sutapo NATO šalių ir Lietuvos požiūris į tuometinę Rusijos grėsmę?
3. Dirbant po 2014 m. kaip dažnai pasitaikydavo, kad kitų šalių delegacijas ar atstovus reikėtų įtikinti, kad Rusijos keliami grėsmė Lietuvai, kaip NATO narei, yra reali?

Bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis

1. Kas teikė siūlymus dėl 2016/2022 metų viršūnių susitikimo metu priimto sprendimo?
2. Remiantis Jūsų patirtimi, kiek ir kaip keitėsi Lietuvos derybinė pozicija dėl eFP dislokavimo/Vokietijos brigados atvykimo į Lietuvą?
3. Remiantis Jūsų patirtimi, į ką yra labiausiai fokusuojamasi kasdieniame darbe rengiantis susitikimams su kitų valstybių atstovais?
4. Susitarimai dėl sąjungininkių pajėgumų dislokavimo Lietuvai yra itin vertingi. Jūsų nuomone, kas skatina kitas NATO šalis nares priimti Lietuvai naudingus sprendimus dėl to? Kokie veiksniai prie to prisideda?
5. 2016 m. ir 2022 m. NATO viršūnių susitikimuose priimti sprendimai aktualūs ne tik Lietuvai, bet ir visoms rytinio flango valstybėms. Jūsų patirtimi, kiek siekiant palankaus sąjungininkių pritarimo Lietuva koordinuoja derybines pozicijas su kitomis rytinio flango valstybėmis?
6. Vystant dvišalį/daugiašalį bendradarbiavimą, kokie yra „išdirbti“ mechanizmai, siekiant Lietuvai naudingo sprendimo NATO?
7. Remiantis Jūsų patirtimi, kokio pobūdžio strategijos yra pasitelkiamos bendraujant su kitų NATO šalių atstovais Lietuvai aktualiais klausimais?

Summary

Lithuania's role in NATO decision-making process: practices' analysis

The thesis seeks to answer the question how Lithuania's security and defence policy is implemented in multinational format, hence the aim of the thesis is to discover how Lithuania's security and defence policy makers understand their role in shaping Lithuania's security interests in NATO. The research object is an analysis of processes' leading up to 2016 and 2022 Warsaw and Madrid NATO summits. The decision is made to conduct case study as the decisions made in 2016 and 2022 NATO summits led to establishing NATO enhanced forward presence in the eastern part of the Alliance and agreement on said battlegroups to be scaled-up to brigade-size units when and where needed. The case is chosen as an exceptional due to it being high-importance decisions directly involving NATO eastern flank and all the decisions were made while dealing with tense geopolitical situation in the region.

The research is made implementing seven key steps: first, the analysis of academic literature is conducted to find a research gap, second, theoretical basis is researched, third, study methodology is constructed, fourth, analysis on how Lithuania's security and defence policy is shaped, fifth, the analysis of selected NATO documents relevant to this research topic is performed, sixth, semi-structured, in-depth, expert interviews with defence policy makers conducted as it is the primary data source for this research, and lastly, Lithuania's case study analysis is conducted.

The research framework is based on practice theory which states that international relations and State's actions may be analysed on an individual level through policy makers. The theory emphasizes individual's actions in social environment, their role in shaping State's competences, their actions seeking for approval of its expertise and later using it as a leverage to seek for key decisions needed for its State. Research is approached through three key aspects stemming from the practice theory – establishing Lithuania's competence, (dis)approval of Lithuania's competence and Lithuania's use of influence.

The research unveils that Lithuania's defence policy makers understood their role as an opportunity to maximise their position with all available skills and resources and establish their competence among other NATO allies' to implement Lithuania's position and interests in Alliance. Moreover, there are established practices among defence policy makers on how to approach the decision-making process. This case study identifies key Lithuania's security and defence policy implementation aspects: it is necessary to have an opportunity window to frame particular issues and solve them; Lithuania has to keep consistent position and argumentation throughout the process; it is necessary to have support of other allies to establish State's interests and implement decisions in NATO; decisions on implementation of measures among the Lithuania and NATO allies' have to be made before the NATO summit.

Lithuania's case study has not been researched extensively in this field as analysis are more often made on Lithuania in international relations through the perspectives of small state, constructivism or realism. Choice to analyse individuals' level and their role in implementing Lithuania's international agenda gives a new perspective on how international relations and defence policy is conducted in day-to-day actions. In addition to this, research conclusions highlight two possible directions for future research: dynamic of bilateral relations in decision-making process and Lithuania's role in regional cooperation formats.